

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2020-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Toulová

Rozvoj řeči dítěte ve věku 3-6 let v logopedickém kroužku

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Hana Fleischmannová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2020-2023

BACHELOR THESIS

Lucie Toulová

**Speech development of a child at the age between 3 to 6
years in a speech therapy activity**

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Hana Fleischmannová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 06.03.2023

Lucie Toulová

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat Mgr. Haně Fleischmannové za odborné vedení, vstřícný přístup a podnětné připomínky, které mi při zpracování mé bakalářské práce věnovala. Dále bych chtěla poděkovat za vstřícnost Mgr. Marii Míkové, bez které by se nezrodilo téma práce a bez jejíž pomoci by se nemohla realizovat výzkumná část mé práce.

Anotace

Tématem bakalářské práce je rozvoj řečových dovedností dětí předškolního věku v zájmovém vzdělávání. Teoretická část uvádí obecné poznatky o komunikaci a řeči, tvoření hlásek, ontogenetickém vývoji řeči a jazykových rovinách. Charakterizuje vybrané oblasti vývoje dítěte, jež jsou vázány na rozvoj řeči, jako je hra, kresba, socializace, vývoj motoriky, myšlení a řeči a dále logopedickou intervenci. Kvalitativním šetřením v praktické části byly zjišťovány relevantní informace o zájmovém logopedickém vzdělávání, v šetření byla využita metoda pozorování, rozhovoru a dotazníkového šetření. Cílem bakalářské práce je popsat činnosti, hry a pomůcky k rozvoji dovedností v oblastech podporujících rozvoj řeči a řeči samotné.

Klíčová slova

Dítě, dotazník, motorika, předškolní věk, rodina, rozhovor, rozvoj řeči, socializace, zájmová vzdělávání.

Annotation

The topic of the bachelor's thesis is the development of speech skills of preschool children in non-formal education. The theoretical part presents general knowledge about communication and speech, the creation of sounds, the ontogeny of speech development and the language level. It characterizes selected areas of child development that are linked to speech development, such as playing, drawing, socialization, motor development, thinking and speech itself, as well as speech therapy intervention. The qualitative research in the practical part was used to find out relevant information about the non-formal speech therapy education, the research used the method of observation, interview and questionnaire survey. The aim of the Bachelor's thesis is to describe activities, games and tools in the development of skills in areas that support the development of speech and speech itself.

Key words

Family, Child, interview, motor skills, non-formal education, preschool age, questionnaire, socialization, speech development.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 KOMUNIKACE, ŘEČ A JEJÍ VÝVOJ	11
1.1 Řeč	11
1.2 Komunikace	11
1.3 Stadia vývoje dětské řeči	13
1.3.1 Ontogenetický vývoj	13
1.3.2 Jazykové roviny v ontogenezi dětské řeči.....	15
1.4 Zvuková stránka řeči	17
1.4.1 Tvoření hlásek.....	18
1.4.2 Reedukace hlásek.....	20
2 LOGOPEDICKÁ INTERVENCE, RODINA, MATEŘSKÁ ŠKOLA A ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ.....	21
2.1 Logopedická prevence	21
2.2 Logopedická diagnostika	22
2.3 Logopedická terapie.....	22
2.4 Logopedické pomůcky	23
2.5 Rodina, mateřská škola a zájmová činnost	24
2.5.1 Role rodiny.....	25
2.5.2 Role mateřské školy	26
2.5.3 Role zájmových činností	27
3 CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	29
3.1 Hra	29
3.2 Kresba	30
3.3 Vývoj myšlení.....	30
3.4 Motorický vývoj	31
3.5 Řečový vývoj	31
3.6 Socializace	32
3.7 Školní zralost a připravenost.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST	34

4	ROZVOJ ŘEČI DÍTĚTE VE VĚKU 3-6 LET V LOGOPEDICKÉM KROUŽKU	34
4.1	Metody výzkumu a vymezení cíle	34
4.2	Výzkumné cíle	36
4.3	Průběh vlastního šetření.....	37
4.4	Vyhodnocení – dílčí závěry	47
	ZÁVĚR	49
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
	SEZNAM ZKRATEK	54
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	55
	SEZNAM PŘÍLOH	56

ÚVOD

Ke vzniku bakalářské práce byla autorka inspirována zájmovou činností syna, který byl ve věku čtyř let přihlášen do zájmového kroužku Řečová cvičení. Kroužek nabízí Městský dům dětí a mládeže, příspěvková organizace, zřízená městem Vlašim ve Středočeském kraji. Náplň činnosti Městského domu dětí a mládeže je zájmové vzdělávání dětí, mládeže a ostatních zájemců ve volném čase. Jednou z možností zájmové činnosti je logopedický kroužek Řečová cvičení, přístupný pro děti od čtyř let, jehož oficiálním obsahem je vstupní diagnostika, rozvoj percepce (zrakové, sluchové, prostorové), nácvik správného dýchání a koncentrace pozornosti.

Cílem práce je zjistit, jakým způsobem mohou do rozvoje řeči zasáhnout kroužky cílené na řečové dovednosti dětí v předškolním věku. Dalším cílem je vyzkoumat, jakým způsobem je pracováno s dětmi při této volnočasové aktivitě, jaké činnosti, hry a pomůcky jsou používány při zájmovém logopedickém vzdělávání. V neposlední řadě je cílem představit vliv rodiny a předškolního vzdělávání na rozvoji řečových dovedností dítěte v předškolním věku.

V teoretické části je objasněn termín komunikace a řeč, je popsán obor logopedie z pohledu ontogenetického vývoje řeči, jsou vymezeny jazykové roviny. Práce definuje charakteristické rysy vývoje dítěte předškolního věku z pohledu vývoje hry, kresby, myšlení, motoriky a řeči. Další oddíl pojednává o logopedické intervenci a logopedických pomůckách. Práce vymezuje funkce rodiny, předškolního vzdělávání a zájmové činnosti, jakožto vlivného činitele pro rozvoj dítěte předškolního věku. Zároveň se práce zabývá zvukovou stránkou řeči a tvořením fonémů. Teoretická část práce byla zpracována na základě analýzy odborné literatury k dané problematice. Tím pádem se stala východiskem pro vypracování výzkumného šetření.

Praktická část popisuje realizaci a průběh výzkumného šetření, výzkumný vzorek, výzkumné otázky, výzkumné cíle a výsledky výzkumného šetření. První krok pro vypracování praktické části bylo pozorování dětí při činnostech volnočasové aktivity. Na základě zjištěných poznatků byl vytvořen polostrukturovaný rozhovor s vedoucí zájmového vzdělávání a jako další doplňující metoda písemné dotazování, jehož prostřednictvím byly zjišťovány názory rodičů jakožto laiků v oboru logopedie na

logopedické zájmové vzdělávání. Přínosem práce je zmapování možnosti volnočasové aktivity v oblasti logopedie a její vliv na rozvoj řečových i neřečových dovedností dětí předškolního věku z pohledu rodičů a vedení zájmového kroužku.

Byl hodnocen vliv zájmového vzdělávání na rozvoj řeči dítěte předškolního věku z pohledu rodičů a vedení zájmového kroužku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KOMUNIKACE, ŘEČ A JEJÍ VÝVOJ

„To, čím se člověk od hověd dělí, jest rozum a řeč; (první to pro vlastní svou potřebu, druhé pro bližní máje); protož o oboje to jednoduchá péče býti má, aby člověk jak mysl a z myslí jdoucí všech údu hnutí, tak i jazyk co nejvybroušenější měl.“ (J. A. Komenský, 1964, s. 31)

1.1 ŘEČ

Řeč jako produkt vyšší nervové činnosti člověka je podřízena zákonům mozku, je odrazem myšlení člověka a zároveň jeho myšlení podněcuje. Pouze řečí, může člověk vyjadřovat své psychické stavy a myšlenky. Jen řečí může vyjadřovat a projevit svou vůli, své přání, city a touhy. Jen díky řeči bylo možné sdílet zkušenosti, uchovávat je v paměti a dále je předávat. (Dolejší, 2005, s. 9)

Řeč je specificky lidskou schopností, její definicí je vědomé užívání jazyka jako složitého systému znaků a symbolů. Tato schopnost není vrozená, ale jsou dané určité predispozice, které se rozvíjejí až při verbálním kontaktu. Řeč dělíme na zevní řeč (mluvená řeč, mluva), která vyjadřuje pocity, přání a myšlenky, a vnitřní řeč, čímž se rozumí chápání a vyjadřování myšlenek pomocí slov. Řeč má složku motorickou (expresivní, výrazovou) a symbolickou (percepční, vnímavou). (Pipeková 2006, s. 105)

Předpokladem mluvení je schopnost slyšet a žít v podnětném prostředí, zároveň také záleží na obratnosti mluvidel a na vzoru, podle kterého se řeč formuje. To vše musí probíhat v určitém věku, v určitém časově vymezeném období. (Dolejší, 2005, s. 9)

1.2 KOMUNIKACE

Komunikace znamená obecně lidskou schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů. (Pipeková, 2006, s. 105)

Je rozlišována komunikace verbální (slovní) a neverbální (nonverbální, neslovní, mimoslovní). Mezi verbální komunikaci řadíme všechny komunikační procesy, které se

realizují s pomocí mluvené nebo psané řeči. Při slovní komunikaci dochází k procesu vzájemného sdělování, percepce (vnímání) a recepce (příjmu) slovního sdělení a porozumění jí. Verbální komunikace je vždy doprovázena neverbální sdělením, neverbální komunikace může existovat samostatně. Nonverbální komunikace znamená veškeré dorozumívací procesy neslovní podstaty. Neverbální komunikace může doprovázet mluvenou řeč, ale také tvořit samostatné jazykové jednotky pomáhající k hodnotné mezilidské komunikaci. Člověk v neverbální komunikaci využívá gest, pohybů těla a končetin, mimiky, vzdálenosti a zaujímání prostorových pozic, tělesný kontakt. (Pipeková, 2006, s. 106, 107)

Základními stavebními prvky komunikace jsou čtyři složky, které se vzájemně ovlivňují. Komunikátor je osoba, která sděluje nové informace; komunikant zase osoba, přijímající informaci, komuniké je definováno jako obsah sdělení a komunikační kanál je podmínka k úspěšné výměně informací. (Klenková, 2006, s. 26)

Proces komunikace neboli výměna informací znamená, že osoba sděluje něco osobě druhé. Osoba, která sděluje, musí své sdělení vyjádřit způsobem, aby mu jeho příjemce rozuměl a pochopil ho stejným způsobem. Hlavní podmínkou výměny informací je sdílení stejného komunikačního systému, což zahrnuje identický způsob zakódování v rámci verbální i neverbální komunikace. Podstatné je i vyjádření zpětné vazby. Jakýkoli úsek sdělení je vždy subjektivně ovlivněn a může a nemusí být zcela shodně pochopen tak, jak je chápe autor sám, což znamená, že každá zpráva může být různě interpretována, doplněna, či zkomolena. (Vágnerová, 2005, s. 301)

Motivace ke komunikaci může vznikat z různých potřeb. Potřeba komunikace spadá mezi základní potřeby člověka, je součástí potřeby sociálního kontaktu. Motivaci ke komunikaci lze definovat z několika pohledů. Jedním z nich je, že komunikace uspokojuje potřebu orientace. Díky informacím, které přispívají k pochopení okolního světa, zvláště sociálního, pak usnadňují přizpůsobení se jeho podmínkám. Další pohled na motivaci vychází z potřeby sebeuplatnění, člověk si může potvrdit své vlastnosti a kompetence, svou vlastní identitu. Zároveň se stvrzuje konformita k sociálním požadavkům, a to tím, že osoba komunikuje v souladu se svou rolí, svým sociálním postavením. (Vágnerová, 2005, s. 298-299)

Narušená komunikační schopnost

„Komunikační schopnost jedince je narušena tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru. Může jít o foneticko-fonologickou, syntaktickou, morfologickou, lexikální, pragmatickou rovinu nebo o verbální i nonverbální, mluvenou i grafickou formu komunikace, její expresivní i receptivní složky“ (Lechta In: Pipeková, 2006, s. 108)

Logopedie je mimo jiné chápána jako obor, jehož předmětem zájmu je narušená komunikační schopnost u osob všech věkových kategorií – dětí raného, předškolního i školního věku, adolescentů, dospělých i lidí ve stáří. (Pipeková, 2006, s. 115)

Pipeková klasifikuje narušenou komunikační schopnost - vývojovou nemluvnost (vývojová dysfázie), získanou orgánovou nemluvnost (afázie), získanou psychogenní nemluvnost (mutismus), narušení zvuku řeči (rhinolalie a palatolalie), narušení plynulosti (fluence) řeči (balbuties, tumultus sermonis), narušení článkování řeči (dyslalie, dysartrie), narušení grafické stránky řeči, symptomatické poruchy řeči, poruchy hlasu a kombinované vady a poruchy řeči. (Pipeková, 2006, s. 123)

1.3 STADIA VÝVOJE DĚTSKÉ ŘEČI

Vývoj řeči neprobíhá jako samostatný proces, nýbrž je ovlivňován vývojem myšlení, sensorického vnímání, motoriky, ale i socializací dítěte. Vývoj řeči probíhá v několika etapách, jejich délka je individuální, avšak žádné stádium nesmí být vynecháno. (Klenková, 2006, s. 32)

1.3.1 ONTOGENETICKÝ VÝVOJ

Stádia vývoje dětské řeči se dělí na dvě základní období, a to stádium předřečové (přípravné) a stádium vývoje vlastní řeči.

V přípravném stádiu si dítě osvojuje návyky a zručnosti (např. sání a polykání), které v pozdější době dávají vzniknout vlastní řeči. Mezi tyto činnosti spadají neverbální projevy a projevy předverbální (objevují se v prenatálním období jako tzv.

nitroděložní kvílení), které postupně zanikají a místo nich nastupují verbální projevy. (Klenková, 2006, s.34-35) Od druhého až třetího týdne je dítě schopno neverbální komunikace – úsměvu. Předřečové období se člení na období křiku a období žvatlání. Křik přichází ihned po narození, zpočátku bývá monotónní, dítě tím vyjadřuje nespokojenost, přibližně v šesti týdnech věku se začíná objevovat křik citově zabarvený. Křik s tvrdým, ostrým nasazením hlasu (tzv. ostrý hlasový začátek) nebo s měkkým, jemným nasazením hlasu (tzv. měkký hlasový začátek). (Kutálková 2005, s. 37-38) Při vyjadřování libivých pocitů přechází křik v broukání neboli žvatlání. Zpočátku jde o žvatlání pudové, nejedná se zatím o vědomou činnost, dítě si hraje s mluvidly. V období pátého měsíce přichází období napodobujícího žvatlání, dítě opakuje slyšené zvuky. Dítě tak začíná navazovat kontakty se svým okolím. (Lechta 1989, s. 37-41)

Přibližně ve věku šestého až osmého měsíce života nastupuje období rozumění řeči, dítě ještě nemluví, ale začíná rozumět některým slovům. Dalším obdobím je vývoj vlastní řeči, které dále můžeme rozčlenit na stádium emocionálně-volní, stádium asociačně reprodukcí, stádium logických pojmů a stádium intelektualizace řeči. (Klenková, 2006, s.36–37) V čase emocionálně-volního stádia má dítě schopnost vyslovit několik jednoduchých slov (např. mama, tata, gaga) a projevit tak radost, nespokojenost nebo svou potřebu a přání. V navazujícím stádiu, přibližně ve věku dvou a tří let již dítě spojuje výrazy s danými jevy, dochází k velkému rozvoji slovní zásoby. V důležitém období logických pojmů se konkrétní slova propojují s obsahem, dítě používá správné pojmy, umí zevšeobecňovat. Ve stádiu intelektualizace řeči, tedy ve třetím a čtvrtém roce, dítě již zpřesňuje myšlenky formálně i obsahově. (Kutálková 2005, s. 40, 41)

V předškolním období je z pohledu rozvoje poznávacích procesů významnou složkou vývoje tzv. egocentrická řeč. Řeč je určena pro dítě samotné, má jinou formu i obsah, jelikož se nemusí přizpůsobovat komunikačnímu partnerovi. Dítě si díky egocentrické řeči zjednodušuje orientaci, ulehčuje mu uvědomit si problém a řešit ho. (Vágnerová, 2005, s. 195-196)

K tomu, aby se řeč dítěte vyvíjela fyziologicky správně, musí mít dítě dostačující intelekt, zdravý nervový a svalový systém, který se přímo účastní na tvorbě hlasu a artikulace, neporušenou jemnou motoriku, anatomicky i funkčně zdravá mluvidla,

dostačující sluch a dostatek řečových impulsů z okolí. Výhodou je také dostačující zrak, i když dobrá řeč se s určitým opožděním vyvine i u dětí nevidomých. (Kejklíčková, 2016, s. 35)

1.3.2 JAZYKOVÉ ROVINY V ONTOGENEZI DĚTSKÉ ŘEČI

Řeč má své roviny a úrovně, ve kterých je organizována, zahrnuje fonetiku, fonologii, morfologii, syntax, lexikologii, sémantiku a pragmatiku.

Jazykové roviny se prolínají, přičemž konkrétní řečový projev člověka není pouze spojením jednotlivých rovin, ale kvalitativně vyšším procesem. (Lechta, 1989, s. 43)

Morfologicko-syntaktická rovina

Morfologická rovina se zabývá tvaroslovím a definuje pravidla zacházení s morfémy (nejmenší část slova, která je nositelem významu). Syntaxí označujeme pravidla větné skladby používaná k vytváření vztahů mezi slovy. Společně se morfologie a syntax podílejí na gramatické struktuře slova (Thorová, 2015, s. 228). Řeč z pohledu roviny morfologicko-syntaktické můžeme zkoumat až kolem prvního roku života dítěte, kdy začíná vlastní vývoj řeči. První slova jsou neohebná, tudíž nečasovaná ani nesklonovaná, podstatná jména jsou většinou v 1. pádě, slovesa v infinitivu. Dítě nejdříve používá podstatná jména později slovesa, vyskytují se onomatopoeická citoslovce (citoslovce zvukomalebného původu, např. bác, bum). V období druhého a třetího roku nastává velký pokrok, dítě začíná skloňovat, užívá jednotné i množné číslo, používá více přídavná jména, postupně i osobní zájmena, později číslovky, a nakonec předložky a spojky. Pro slovosled je typické, že pro dítě emocionálně nejdůležitější slovo klade ve větě na první místo. Mezi třetím a čtvrtým rokem dítě vytváří souvětí. V tomto období může dítě používat tzv. fyziologický dysgramatismus, jde o přirozený jev, kdy dítě slyší slovo v určité situaci a analogicky ho použije i v situaci jiné. Pokud dysgramatismus přetrvává, může to svědčit o narušeném vývoji řeči. Je však důležité sledovat nejen dysgramatismy v řeči, ale celkový morfologicko-syntaktický projev dítěte. Po čtvrtém roce používá všechny slovní druhy. (Lechta 1989, s. 43-45)

Lexikálně-sémantická rovina

Lexikálně – sémantická rovina se zabývá aktivní a pasivní slovní zásobou. Pasivní slovní zásoba obsahuje slova, kterým dítě rozumí, oproti tomu aktivní slovní zásoba zahrnuje slova, která dítě používá. Pasivní slovní zásoba se začíná budovat dlouho před prvním slovem dítěte. (Lechta 1989, s. 45-47)

Při zapamatování nových slov hraje důležitou úlohu počet opakování, situace a citový dopad slova a jeho zvuková nápadnost. Slovní zásoba ročního dítěte 5-7 slov, ve dvou letech dítě používá přibližně 200 slov, tříleté dítě zná téměř 1000 slov, čtyřleté přibližně 1500 slov a v šesti letech je slovní zásoba okolo 3000 slov. Pasivní slovní zásoba je podstatně vyšší. (Klenková, 2006, s. 39)

Foneticko-fonologická rovina

Tuto jazykovou rovinu můžeme sledovat již od narození. Významným obdobím je přechod mezi pudovým žvatláním a žvatláním napodobujícím. Zvuky, které dítě vydává do té doby se nedají považovat za skutečné hlásky mateřského jazyka. Schulze stanovil pravidlo tzv. nejmenší námahy, dítě nejprve vyslovuje hlásky, které mu nečiní větší námahu, až poté hlásky artikulačně náročnější, z toho plyne, že tvoří nejdříve samohlásky, poté retné a následně hrdelní hlásky. (Schulze In: Lechta, 1989, s. 48-50) Tuto teorii již zaznamenal J. A. Komenský ve svém díle Informatorium školy mateřské: *„Kdež obyčej jest slovíček nejprve k vypovídání snadných jim poskytati: tata, mama, papa, bumba a to své místo má. Nebo od snadnějších věcí vždycky začínati příroda velí.“* (Komenský, 1964, s. 31)

Nejdříve se fixují samohlásky. Nejčastěji se jako první zafixuje hláska „a“, nejspoději se fixují hlásky „i“, „u“. Po ustálení výslovnosti všech vokálů se vyvíjí artikulace diftongů („au“, „ou“, „eu“). Poté souhlásky, nejdříve souhlásky závěrové („p“, „b“, „m“, „t“, „d“, „n“, „t“, „d“, „ň“, „k“, „g“), poté úžinové jednoduché („f“, „v“, „j“, „h“, „ch“, „s“, „z“, „š“, „ž“) a nakonec polozávěrové a úžinové se zvláštním tvořením („c“, „č“, „dz“, „l“, „r“).

Vývoj výslovnosti může ovlivnit několik faktorů jako je obratnost mluvních orgánů, schopnost fonematické diferenciaci, intelekt dítěte, společenské prostředí dítěte, mluvní vzor a množství podnětů psychických a řečových z okolí.

Na vymezení věkové hranice správné artikulace nejsou mezi odborníky jednotné názory (jedná se o rozptyl názorů až o čtyři roky), avšak dnešním trendem je věková hranice 5 let, od té doby se již může jednat o jev patologický. Ve fonetickém vývoji se můžeme setkat s distorzí, tedy s nesprávnou výslovností. Pokud dítě hlásku vynechává, mluvíme o mogilálii a pokud hlásku zaměňuje, o paralálii, k reverznímu měkčení dochází při změně „sníh – šníh“.

Pragmatická rovina

Pragmatická rovina se zabývá schopností užívat a rozumět řeči v sociálních situacích. Tato funkce se rozvíjí již v předřečovém stádiu ve formě očního kontaktu. (Klenková, 2006. s. 40-41)

1.4 ZVUKOVÁ STRÁNKA ŘEČI

Nejnižšími stavebními jednotkami řeči jsou hlásky (fonémy). Fonémy v psané formě nazýváme grafémy. Hlásky se dělí na samohlásky (vokály) a souhlásky (konsonanty). Jejich kombinací vznikají morfémy (nejmenší jazykové jednotky, které již mají význam, např. les, mák). Kombinací morfémů se vytváří slova. (Klenková, 2006, s. 41)

Fonetika a fonologie jsou jazykovědnými obory zkoumající zvukovou stránku řeči. Fonologie zkoumá funkci hlásek, jejich schopnost rozlišovat slova záměnou či vynecháním hlásky. Fonetika se zaměřuje na fyziologickou činnost mluvidel a akustickou podstatu zvuků. Zkoumá nejen jednotlivé hlásky a jejich tvorbu a klasifikaci, ale i vyšší zvukové jednotky (slabiky, slova) a jejich změny v souvislé řeči. Sleduje také modulační faktory (tempo řeči, sílu, barvu a výšku hlasu). (Dvořák, 2007, s. 71) Dle Klenkové fonetika zkoumá zvuky lidské řeči z několika hledisek. Z hlediska tvoření hlásek studuje, jakým způsobem pracují jednotlivé části mluvních orgánů (zkoumá funkci hlasivek při vytváření hlásek, položení rtů, vzdálenost čelistí, činnost měkkého patra a činnost zubů a tvrdého patra ve spojení s jazykem). Dalším zkoumaným

hlediskem jsou akustické vlastnosti (zvuky rozlišujeme podle jejich akustické podstaty při artikulaci, vyluzované zvuky mají různou délku a různou „barvu“). Poslední definované hledisko je realizace fonémů. (Klenková, 2006, s. 42-43)

Modulační prostředky řeči se uplatňují v souvislé řeči, spadá sem přízvuk, melodie řeči, tempo řeči a pauzy. Český přízvuk je kladen na první slabiku slova. Změnou melodie hlasu se může měnit obsah vět. Zároveň odlišujeme větu ukončenou od neukončené, druhy vět a věty citově zabarvené od vět neutrálních. Tempo řeči se mění v různých situacích, odlišujeme méně závažné nebo velmi důležité části souvislého projevu. Pauza člení mluvený projev na menší části a tím usnadňuje porozumění, nesprávně umístěná pauza význam může změnit. (Vyšejn, 1987, s. 21, 22)

U hlasu je dále možné rozlišit akustické vlastnosti. Mezi tyto vlastnosti se řadí výška hlasu, která je dána počtem kmitů hlasivek za sekundu, anatomickým uspořádáním hrtanu a napětím hlasivek. Další vlastností je síla hlasu, která závisí na síle výdechového proudu, na rozkmitu hlasivek, na vytvoření rezonančních dutin pod i nad hrtanem. Barva hlasu vzniká průchodem rezonančními dutinami nad hlasivkami, je dána počtem, výškou a silou svrchních tónů (formantů), které vznikají právě v dutinách a vytvářejí pro každého charakteristický hlas. Barva hlasu se mění během věku, závisí na pohlaví. (Špačková, 2015, s. 118)

1.4.1 TVOŘENÍ HLÁSEK

Hlásky vznikají tím, že vydechovaný proud vzduchu se upravuje různými způsoby v hrdle, v ústech. Orgány, které se užívají k tvorbě fonémů, se nazývají mluvidla a jejich činnost artikulací neboli článkováním. Mluvidla jsou tělesné orgány, které jsou součástí dýchacího a zaživacího systému a zároveň jsou užívány k tvorbě řeči. Mluvidla se dělí na ústrojí respirační (dýchací), fonační (hlasové) a artikulační (hlásky tvořené). Dýchací ústrojí dodává výdechový proud, ústrojí fonační je zdrojem hlasu a ústrojí artikulační vytváří rozličné hlásky. Artikulační ústrojí tvoří dutina nosní, dutina ústní a dutina hrdelní. K artikulaci dochází v dutině ústní, v níž se na tvorbě fonémů aktivně podílí rty, jazyk, měkké (zadní) patro a pasivně zub, horní čelist, tvrdé (přední) patro. Proud vzduchu je vydechován z plic, prochází průdušnicí do hrtanu, tam jsou malé vazy, hlasivky, které se při vyslovování samohlásek a znělých souhlásek napínají a

kmitají (vzniká hlas), při klidovém dýchání a při vyslovování neznělých souhlásek se hlasivky nerozkmitají (nevzniká hlas). Výdechový proud pak prochází dutinou ústní a vychází ven buď jenom ústy, nebo současně ústy i nosem. (Dolejší, 2005, s. 24-25)

Samohlásky

Při tvorbě vokálů je důležitá poloha jazyka, svou roli hraje i velikost čelistního úhlu, tvar rtů. Spojením dvou vokálů vznikne dvojhláska, diftong. Samohlásky můžeme dělit na krátké a dlouhé. Při výslovnosti samohlásek se výdechovému proudu neklade žádná překážka. Délka hlásek záleží na délce výdechu. Kvalita hlásky se mění polohou jazyka, otevřením úst (velikosti čelistního úhlu), tvarem rtů a délkou tvoření zvuku. (Bezděková, 2008, s. 47) Úprava samohlásek náleží k velmi obtížným a vyžaduje dobře volený metodický postup. Nejčastěji dochází k záměnám „a“ za „e“ nebo „o“ za „á“, úplná deformace všech samohlásek je vzácností. (Škodová a Jedlička, 2007, s. 340)

Souhlásky

Souhlásky mají oproti samohláskám více charakteristických znaků. Podle různých charakteristik je dělíme do kategorií podle místa tvoření hlásky, způsobu tvoření hlásky, podle zvukových vlastností hlásky, podle znělosti hlásky, podle její tvrdosti a podle orgánů, které hlásku tvoří. (Bezděková, 2008, s. 48)

Jedním ze způsobů dělení souhlásek je podle místa tvoření, souhlásky vznikají v tzv. artikulačních okrscích. Definujeme pět okrsků. Klenková dělí souhlásky takto: První artikulační okrsek se dělí na hlásky obouretné, tvořené oběma rty („p“, „b“, „m“) a hlásky retozubné, tvořené překážkou, kterou vytvořil spodní ret a horní řezáky („f“, „v“). V případě fonémů prvního artikulačního okrsku je důležitý pevný závěr rtů a dobrá funkce měkkého patra. Fonémy nevyžadují obratnost mluvidel a je snadné je odezírat. Druhý artikulační okrsek obsahuje hlásky dásňové, které vznikají překážkou, kterou výdechovému proudu vytváří hrot jazyka na horní dásni. Dále rozlišujeme hlásky předodásňové („t“, „d“, „n“, „c“, „s“, „z“, „l“, „r“, „ř“) a souhlásky zadodásňové („č“, „š“, „ž“). Při výslovnosti hlásek se jazyk zdvihá nahoru k horní alveole nebo se sklání za dolní zuby, nikdy není plochý, proto malá obratnost jazyka nebo špatný návyk obvykle postihuje výslovnost hlásek. Třetí artikulační okrsek obsahuje hlásky

tvrdopatrové, tvořené přiblížením jazyka k tvrdému patru („t“, „d“, „ň“, „j“). Ke správné artikulaci hlásek je třeba dobře ovládat svaly jazyka v jeho střední části, hřbet jazyka se musí přitisknout k tvrdému patru. Čtvrtý artikulační okresek obsahuje hlásky měkkopatrové, souhlásky jsou tvořené na měkkém patře („k“, „g“, „ch“). Hlavní úlohu mají svaly zadní části jazyka, kořen musí být zvednut k měkkému patru, důležitý je patrohltanový uzávěr. Mezi hlásky pátého artikulačního okrsku spadá hláska hrtanová, foném je tvořen přímo v hrtanu, laryngeálním zvukem je hlasivková exploziva, ráz („h“). U tohoto fonému nerozhoduje postavení mluvidel, zároveň je tvoření hlasu a vytváření příslušné úžiny náročné na spotřebu vzduchu při výdechu. (Klenková, 2006, s. 45-46)

Dále můžeme souhlásky dělit podle způsobu vzniku na hlásky výbuchové – explozivy (závěrové – okluzivy). Při vytváření hlásky vznikne na určitý okamžik úplný závěr (okluze), který je pak prudce zrušen, slyšíme jakýsi výbuch (expolzi) – „p“, „b“, „m“, „t“, „d“, „n“, „t“, „d“, „ň“, „k“, „g“. Dále hlásky třené – frikativy (úžinové – konstriktivy). Někdy překážka pro výdechový proud není úplná, průchod se jen zúží úzkou štěrbinou (konstrikcí) – „f“, „v“, „s“, „z“, „ž“, „j“, „h“, „ch“, „l“, „r“, „ř“. A hlásky polotřené – afrikáty. Souhlásky obsahují v první artikulační fázi prvek závěrové a v druhé fázi úžinový – souhlásky polozávěrové (semiokluzivy) – „c“, „č“. (Klenková, 2006, s. 45-46)

1.4.2 REEDUKACE HLÁSEK

Reedukace výslovnosti je procesem učení, jejímž cílem je vytvořit a rozvinout schopnost rozpoznat a analyzovat jednotlivé hlásky. První částí reedukace je přípravná fáze, kdy se provádí korekce motoriky mluvidel, zároveň se cvičí sluchová a zraková pozornost. V dalším období se přistupuje k vlastní úpravě řeči, nejprve přesným vyvozením hlásky, užitím ve slabice, slově, větě, textu. Závěrečná fáze je etapa automatizace, kdy se fyziologická výslovnost hlásky musí automaticky vybavovat ve spontánní řeči. (Škodová a Jedlička, 2007, s. 338)

2 LOGOPEDICKÁ INTERVENCE, RODINA, MATEŘSKÁ ŠKOLA A ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Logopedická intervence je specifická činnost, jejímž cílem je identifikovat, eliminovat či zmírnit narušenou komunikační schopnost, případně zlepšit komunikační schopnost anebo předejít narušení. Logopedická intervence se provádí v prolínajících se úrovních logopedické diagnostiky, logopedické terapie a logopedické prevence. (Lechta, 2005, s.18)

Při logopedické intervenci dětí je velmi důležitá spolupráce rodiny a předškolního nebo školního vzdělávání, totéž platí i pro volnočasové aktivity. V některých činnostech volného času je žádoucí spolupráce rodiny a zájmového vzdělávání, zvláště proto, že všechny instituce mají společný cíl, a tím je optimální vývoj dítěte. Toto definuje i vyhláška č.14/2005, která vymezuje spolupráci mezi školou a rodiči následovně: *„Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými a právníky osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.“* (Vyhláška o předškolním vzdělávání, online, cit. 2022-12-04)

2.1 LOGOPEDICKÁ PREVENCE

V logopedické činnosti se aplikují metody primární, sekundární i terciální prevence. Obsahem primární prevence je předcházení ohrožujícím situacím v celé sledované populaci. Může být nespecifická, která všeobecně podporuje žádoucí formy chování. A specifická, jež je zaměřená proti konkrétnímu ohrožení narušené komunikační schopnosti. Sekundární prevence se orientuje na rizikovou skupinu ohroženou negativním jevem. Terciální prevence se zaměřuje na osoby, u kterých se již narušená komunikační schopnost projevila, přičemž se snaží předejít dalšímu negativnímu vývoji. (Škodová, 2007, s. 42)

2.2 LOGOPEDICKÁ DIAGNOSTIKA

Logopedická diagnostika má za úkol zachytit celkový stav komunikační schopnosti. Mezi její základní cíle spadá zjištění přítomnosti a příčiny poruchy řečové komunikace, určení stupně a formy narušené komunikační schopnosti a zpracování návrhu následné logopedické terapie. (Škodová, 2007, s. 73)

Až na základě komplexního vyšetření je možno stanovit diagnózu, je třeba zaměřit se na verbální i neverbální projevy, na expresivní i receptivní složku řeči, na všechny jazykové roviny. (Klenková, 2006, s. 58) Model komplexního logopedického vyšetření definoval Lechta a rozdělil jej do několika základních kroků. Prvním krokem při logopedickém vyšetření je navázání kontaktu, dále zjištění anamnézy. Je třeba vyšetřit sluch (orientační vyšetření sluchu, vyšetření fonematische diferenciace), vyšetřit porozumění řeči a řečovou produkci (vyšetření výslovnosti hlásek, aktivní i pasivní slovní zásobu, dýchání při řeči). Dalším bodem je vyšetření motoriky (celkové vyšetření jemné i hrubé motoriky a vyšetření motoriky mluvních orgánů), vyšetření laterality (vyšetření pravo-levé orientace). Posledním krokem je průzkum sociálního prostředí. (Lechta, 1989, s. 72)

2.3 LOGOPEDICKÁ TERAPIE

Logopedická terapie je chápána jako specifická aktivita, jež je realizována specifickými metodami, ve specifické situaci záměrného učení, jejímž cílem v nejširším pojetí je eliminovat, zmírnit nebo alespoň překonat narušenou komunikační schopnost.

Sovák upozorňuje na to, že někdy k vyvození správné hlásky stačí správný vzor artikulace, například ukázat postavení mluvních orgánů a dítě jej pomocí zrcadla napodobuje. Pokud není tato terapie úspěšná, formuje se hláska pomocí hlásky artikulačně podobné. Základním pravidlem je, že se postupuje od hlásek jednodušších ke složitějším. (Sovák, 1978, s. 45)

Klenková přejala několik zásad terapie (užití zejména u dyslálie) od Seemana. Spadá sem zásada krátkodobého cvičení (výslovnost je třeba cvičit krátký čas, ale několikrát denně), zásada využití sluchové kontroly (je třeba vnímat vytvořenou hlásku

sluchem), zásada používání pomocných hlásek (při učení nových hlásek se vždy vychází z hlásek, které dítě vyslovuje správně) a zásada minimální akce (nezatěžovat nadměrně mluvní orgány). (Seeman: In Klenková, 2006, s. 110)

Metody terapie můžeme rozdělit na stimulující (stimulace nerozvinutých a opožděných řečových funkcí), korigující (korekce vadné řečové funkce) a reedukující (reedukace ztracených, dezintegrovaných řečových funkcí). (Klenková, 2006, s. 60)

2.4 LOGOPEDICKÉ POMŮCKY

Lechta navázal na Sovákovo členění pomůcek a přístrojů na stimulační, motivační, didaktické, derivační, podpůrné, názorné a registrační a doplnil klasifikaci o víceúčelové a diagnostické pomůcky. Pomocí pomůcek a přístrojů jako podpůrného prostředku se zvýší úspěšnost logopedického zásahu. Při výběru logopedické pomůcky by se měl respektovat věk, pohlaví, typ a rozsah narušené komunikační schopnosti. (Lechta, 1989, s. 58)

Lechta charakterizoval význam logopedických pomůcek ve třech základních bodech. Logopedická pomůcka jako kompenzační činitel, používá se v případě, kdy jedinec nedisponuje určitou schopností, která je potřebná k odstranění chyby a poruchy. Logopedická pomůcka jako motivační činitel, znamená, že pomůcky mají pomoci podnítit k ochotnější spolupráci a nácvičku. Logopedické pomůcky jako urychlující prostředek. Za pomoci těchto pomůcek je možné zvýšit efektivitu logopedické terapie. (Lechta, 1989, s. 58)

Stimulační pomůcky – pomůcky podněcující dítě, aby reagovalo na slyšený zvuk. Může se jednat o pomůcky pro realizaci podpůrných aktivit (rozvoj fonace, respirace). Jsou také užívány k orientačnímu vyšetření sluchu. Jedná se zejména o hudební nástroje, zvukové hračky, foukadla, bublifuky, Orffovy nástroje (tamburína, ozvučná dřívka).

Motivační pomůcky – používá se k motivaci dítěte ke spolupráci, významné jsou loutky a maňásci, lego.

Didaktické pomůcky – pomůcky napomáhají nácviku výslovnosti hlásek, pojmenování činností, vlastností. Spadají sem obrázky, piktogramy, říkanky, čtecí tabulky, pexeso.

Derivační pomůcky – mají odvracet pozornost od vlastního mluvního projevu, např. užití bílého šumu, metronom.

Podpůrné pomůcky – pomůcky napomáhají nácviku artikulace, upravuje se jimi poloha mluvidel, velikost čelistního úhlu. Například špátle, sondy, rotavibrátory.

Názorné pomůcky – pomáhají uvědomit si a napodobit artikulační pohyby. Nejobvyklejší je artikulační zrcadlo, bzučák, dále analyzátory zvuků, přístroje zachycující výšku, intonaci hlasu.

Registrační pomůcky – zaznamenávají stav vady i pokroky ve výchovné péči. Příkladem jsou záznamové tabulky, zvukové záznamy, videozáznam. (Lechta, 1989, s. 58-65)

Mimo výše vyjmenovaných pomůcek by bylo záhodno zmínit pomůcky alternativní a augmentativní komunikace, jejímž cílem je zapojení osob se závažně narušenou komunikační schopností do aktivit společenského života. Augmentativní komunikaci chápeme jako podporu či doplnění stávající, avšak nedostatečně rozvinuté nebo nesrozumitelné verbální komunikace. Alternativní komunikace se využívá pro celkové nahrazení verbální komunikace v případech, kdy osoba není schopna komunikovat. Komunikační systémy dělíme na systémy bez pomůcek, jako např. znak do řeči, Makaton a systémy s pomůckami, které mohou být netechnické (např. obrázky, předměty, piktogramy) nebo technické (např. tablet, počítač, komunikační pomůcky s hlasovým či zrakovým výstupem). (Bendová, 2011, s. 104-105)

2.5 RODINA, MATEŘSKÁ ŠKOLA A ZÁJMOVÁ ČINNOST

Základní společenské instituce, které se podílejí na rozvoji osobnosti a zanechávají zásadní stopy na jejím utváření, jsou rodina a předškolní a školní vzdělávání a často i zájmové vzdělávání. Rodinu je však nutno uvádět na prvním místě, protože raná léta života jedince jsou rozhodující pro další vývoj.

2.5.1 ROLE RODINY

„Rodinné prostředí určuje, jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny a naopak, co je považováno za zbytečné.“ (Vágnerová, 2005, s. 18)

Rodina je významným prostředím, ovlivňujícím vývoj všech jedinců, kteří jsou jejími členy. Rodina předává dítěti modely chování, poskytuje mu identifikační vzory, seznamuje ho se sociálními rolami. Mimo jiné učí dítě reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a poskytuje mu možnosti praktického ověřování získaných dovedností. Rodina dítěti předkládá společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytvářejí postoje ke společnosti jako celku, k nejbližšímu prostředí i k sobě samému. (Šulcová, 2004, s. 121)

Rodiče jsou pro předškolní dítě emocionálně významnou autoritou. Představují ideál, jemuž se chce za každou cenu podobat a s nímž se identifikuje a nekriticky přijímá veškeré postoje a hodnoty. Ztotožnění se se subjektivně významnou osobností zvyšuje pocit bezpečí, dává pocit jistoty a snižuje pocit ohrožení. Ztotožnění se s autoritou posiluje sebejistotu a sebeúctu. (Vágnerová, 2000, s. 125)

Od narození jsou rodiče a okolí dítěti mluvním vzorem. Díky rodině se dítě učí vnímat modulační faktory řeči jako je přízvuk, melodii řeči, tempo a pauzy. (Kutálková, 2005, s. 46) Sovák zdůrazňuje vliv výchovy na řeč dítěte. V případě, že dítě má správný mluvní vzor a není okolím nuceno, je schopné se naučit správně artikulovat. Rodina však nemůže zastávat pozitivní ani negativní postoj, v takovém případě bývá výslovnost nesprávná. Pozitivní postoj je dán ve chvíli, kdy okolí vnímá patlavou řeč jako dětsky roztomilou. V případě negativního postoje jde o zesměšňování dítěte. Takový způsob může vést až k nemluvnosti, případně ke vzniku duševních poruch. (Sovák, 1978, s. 28)

Vazby v rodině jsou pro děti velice důležité, mezi tyto vazby samozřejmě spadá i sourozenecké vztahy. Sourozenci si vytvářejí vazbu se specifickými rysy a hodnotami, vztah mezi sourozenci umožňuje procvičení určitého vztahu v jeho každodennosti a stává se jakýmsi prověřeným a zafixovaným způsobem chování, zároveň si každé dítě hledá svoje místo a jeho sebeuvědomování se uskutečňuje současně s uvědomováním si druhého, který je mu blízký, podobný a současně odlišný. (Šulcová, 2004, s. 75)

Podstatným vztahem uvnitř rodiny je pro předškolní dítě také vazba s prarodiči. Prarodiče poskytují určitou alternativní rodičovskou výchovu s jistými specifiky. Ve svém věku bývají tolerantnější k aktivním projevům dítěte, případně menším prohrškům, dávají mu možnost zvažovat různé postoje dospělých autorit, které se mohou projevovat mezi prarodiči a rodiči. (Šulcová, 2004, s. 76)

2.5.2 ROLE MATEŘSKÉ ŠKOLY

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. (Školský zákon, online, cit. 2022-12-03)

Nástup do mateřské školy vyžaduje jistou zralost a připravenost. Je spojen s nutností přijmout a respektovat cizí dospělou osobu jako autoritu. Dítě také musí být schopné zůstat značnou dobu v cizím prostředí a zároveň se přizpůsobit jeho nárokům. V mateřské škole dítě potřebuje mít pocit jistoty a bezpečí, ale zároveň se musí podřídít řádu školy. (Vágnerová, 2005, s. 211)

Úkolem předškolního vzdělávání je rozvoj osobnosti dítěte, podpora jeho tělesného rozvoje a zdraví, jeho osobní spokojenosti a pohody. Dítěti má napomoci v chápání okolního světa a motivovat dítě k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty společností uznávané. Předškolní vzdělávání nabízí vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě zajímavé, obsahově bohaté, podnětné a vstřícné, v němž se dítě může cítit jistě, radostně, bezpečně a které mu zajistí možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem. (Rámcový vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání, online, cit. 2022-11-09)

Vzdělávací obsah je definován v Rámcovém vzdělávacím plánu pro předškolní vzdělávání v pěti vzdělávacích oblastech: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a enviromentální. Tyto oblasti jsou nazvány: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět. Kapitola Dítě a jeho psychika, resp. podkapitola Jazyk a řeč doporučuje vzdělávací cíle a vzdělávací nabídku

oblasti rozvoje řečových dovedností. (Rámcový vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání, online, cit. 2022-11-09)

V mateřských školách vznikají vrstevnické skupiny. Do vrstevnické skupiny obvykle spadají osoby podobného věku, často také s přibližně stejným sociálním statutem, která poskytuje nenahraditelné prostředí a která má vliv na utváření sociálních rysů osobnosti jedince. Ovlivňuje identitu osoby a posiluje jeho sociální potřeby. V rámci vrstevnické skupiny členové sdílí životní zkušenosti, myšlenky, hodnoty, i případné problémy. Příslušníci skupiny se učí sociální interakci, spolupráci, solidaritě, dále umět komunikovat a zvládat různé role, vycházet s druhými, pomáhat, řešit konflikty, prosadit se nebo ustoupit. V každé vrstevnické skupině existuje její organizace, dynamika a způsob komunikace, skupina má svá pravidla. Jednotliví členové se doplňují a ovlivňují, skupina nabízí ochranu a zázemí, ale také může vést k nežádoucímu chování. (Vágnerová, 2005, s. 292-295)

2.5.3 ROLE ZÁJMOVÝCH ČINNOSTÍ

Rodina nemůže plně zabezpečit výchovu dítěte ve volném čase, a to z důvodu chybějícího materiálního vybavení a odborné kvalifikace, zároveň nemůže zajistit potřebu setkávání se ve vrstevnických skupinách. (Pávková, 2001, s. 16)

Zájmové činnosti spadají mezi nejdůležitější součásti výchovy mimo vyučování. Rozvíjení a kultivace zájmů a rozvoj specifických schopností jsou významné výchovné cíle, které se podílejí na utváření životního stylu a hodnot člověka. (Pávková, 2001, s. 52)

Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje pravidelnou nebo příležitostnou zájmovou, výchovnou, rekreační nebo vzdělávací činností. Zabývá se zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí žáků a studentů, vzdělávacími programy navazujícími na rámcové vzdělávací programy škol. (Vyhláška o zájmovém vzdělávání, online, cit. 2022-11-09)

V rámci zájmové činnosti se rozvíjí a pěstují specifické sklony, zájmy a koníčky. Činnosti je možné provádět v zařízeních pro výchovu mimo vyučování, která jsou

určena pro zájmové vzdělávání ve volném čase, pro výchovu dětí a mládeže mimo vyučování. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 306)

Zájmové vzdělávání se zabývá aktivitami potřebnými pro rozvoj osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, zajišťuje duševní hygienu, má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotně relaxační a regenerační a sociální, rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent, upevňuje sociální vztahy.

Volný čas dětí a jejich zájmové činnosti jsou specifické tím, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické vedení, potřebují citlivé vedení. Aby toto vedení bylo účinné, je třeba, aby bylo nenásilné, činnosti pestré a přitažlivé, účast dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dítěte, jeho mentální i sociální vyspělosti a také na charakteru rodinné výchovy. (Pávková, 2001, s. 15)

Pro vyučujícího, který pracuje s dětmi v době mimo vyučování, je podstatné, aby dokázal vytvořit bezpečné a tvořivé ovzduší a pohodu, přičinil se o uspokojování potřeb a o rozvoj zájmu. K tomu je nezbytné, aby děti dokázal vhodně motivovat, podporoval jejich nápaditost, tvořivost, zájem o činnost i vzdělání. Výhodou vedoucího je, že není omezován osnovami, metodické materiály slouží jako nezávazné doporučení, což mu poskytuje velký prostor pro tvořivost. Vzdělávací činnosti vychází z potřeb a přání dětí. (Pávková, 2001, s. 40-58)

3 CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Přichází období, ve kterém jsou změny méně nápadné, neboť se již netýkají tolik „kritických“ lidských dovedností. Přesto jsou změny velmi významné, neboť silně ovlivňují místo, které dítě zaujme ve společenství vrstevníků svou pohybovou obratností ve hrách, a jsou podstatné i pro další vývoj soběstačnosti dítěte.“ (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 88)

Předškolní věk v užším slova smyslu trvá od tří do šesti let věku dítěte. Konec období není určen jen fyziologickým věkem, ale především nástupem školní docházky. Charakteristickým znakem je postupné uvolňování vazby na rodinu, k tomu přispívá osvojení běžných norem chování, znalost obsahu rolí a přijatelná úroveň komunikace. Aktivita již není samoučelná a umožňuje dítěti prosadit se ve vrstevnické skupině. (Vágnerová, 2000, s. 102)

3.1 HRA

Nejpřirozenější formou aktivity dítěte předškolního věku je hra. Charakteristickým rysem hry je spontánnost, dítě si hraje, jak samo chce, dobrovolně se ve hře rozhoduje, nechce být omezováno. Dalším rysem je symboličnost, dítě dává věcem určitý význam v závislosti na povaze a cíli hry. Obsah hry dítě vyvozuje z reálného života, uplatňuje své poznatky. Symbolika podporuje rozumový vývoj. (Kuriz, 1986, s. 134)

Dětská hra má několik vývojových etap. V prvních třech letech života si dítě hraje samo a téměř si nevšímá okolí, je to stádium hry izolované. Během dalšího období paralelní hry si dítě hraje v blízkosti dětí, ale nemá rád, aby mu do hry zasahovaly. Koncem tohoto období získává hra kolektivní ráz. Dítě s jinými dětmi spolupracuje, podřizuje se jim a plní povinnosti vyplývající z cíle hry. Okolo šestého roku se počet spoluhráčů zvyšuje a ve hře se objevuje dělba úloh a funkcí. Nastává období skupinových her. (Kuriz, 1986, s. 134)

3.2 KRESBA

Kresbou dítě zobrazuje realitu, jak ji chápe, má tedy neverbální symbolickou funkci. I vývoj kresby má několik etap. Vágnerová období pojmenovává jako předsymbolickou fází, při které je průběh kreslení více jak výsledek. Dalším obdobím je fáze přechodu na symbolickou úroveň, dítě kreslí reálné věci, kresba se stává symbolem. Výsledek svého snažení dítě dodatečně pojmenovává, činí tak většinou na základě nějakého výrazného znaku. A poslední fáze primárního symbolického vyjádření, kdy se kresba stává symbolickým vyjádřením skutečnosti, názoru dítěte na zobrazovaný objekt. (Vágnerová, 2005, s. 183-185)

Cyril Burt dělí stádia dětské kresby v předškolním věku na období čmáranice (2–5 let), etapa je rozdělena na fáze od nezáměrného, náhodného čmárání, přes záměrné čmárání, někdy i pojmenovaného, napodobovaného čmárání, v tuto dobu jsou pohyby paže vystřídané pohyby zápěstí a prstů a až k lokalizovanému čmárání, resp. snaze o znázornění výrazných částí objektu. Dalším obdobím je fáze linie (4 roky), dítě formuje první tvary a poslední stádium popisného symbolismu (5–6 let), kdy dítě kreslí postavu jako schéma. (Burt In: Šicková-Fabrici, 2002, s. 103-104)

3.3 VÝVOJ MYŠLENÍ

Poznávání je v předškolním věku zaměřeno na nejbližší svět a okolí. Myšlení předpojmové (symbolické) se dostává na vyšší úroveň takzvaného názorového (intuitivního) myšlení. Předškolní dítě na svět pohlíží několika způsoby, a ty určují, jaké informace si vybírá. Tyto způsoby uvažování dítěte Vágnerová shrnula do několika bodů. Jedním z nich je centrace, tedy ulpívání na podstatném, nápadném znaku, méně výrazné znaky dítě přehlíží. Dítě neumí vzít v úvahu více hledisek, uvažovat uceleně. Další způsob uvažování je egocentrismus, předškolní dítě si zkresluje pohled na věc na základě vlastní preference, a právě takové hledisko je jediné možné. Mezi způsoby uvažování předškolního dítěte spadá i fenomenismus, což je důraz na zjevnou podobu věci nebo okolí, která je téměř totožná s viditelnými znaky. Poslední způsob je prezentismus, což znamená, že svět je přesně takový, jak ho dítě vidí. Zpracovávání informací u dítěte také probíhá několika způsoby. Magičnost je jedním z nich, dítě si při zpracování informací vypomáhá svou fantazií, která mu umožňuje měnit fakta podle

přání. Atropomorfické myšlení dává neživým věcem lidské vlastnosti. Způsob myšlení, kdy celý svět, všechny zvířata a věci někdo sám vytvořil, je artificialismus. A jako absolutismus je bráno myšlení, že vše poznané je platné a definitivní. (Vágnerová, 2005, s. 174–176)

3.4 MOTORICKÝ VÝVOJ

Motorický vývoj předškolního dítěte je možné definovat jako neustálé zdokonalování, větší hbitost, zlepšenou pohybovou koordinaci, a eleganci pohybů. Pohybová koordinace se projevuje ve větší míře samostatnosti např. při oblékání, hygieně, stolování. Důležitou součástí vývoje je rozvoj jemné motoriky, která mimo jiné souvisí s vývojem řeči, a to proto, že souhra mluvních orgánů je jedním z nejnáročnějších procesů jemné motoriky. V oblasti jemné motoriky se dítě učí funkčně pracovat a manipulovat s nástroji. Diferencuje se dominance ruky. Vyhraňuje se lateralita (laterální preference a dominance ruky a oka).

3.5 ŘEČOVÝ VÝVOJ

V předškolním věku dochází k zvlášť výraznému zdokonalení řeči. Dítě spontánně, vytrvale a hodně mluví, aktivně se snaží získávat informace otázkami. Ve třech letech mluví v jednoduchých větách, gramatika není nijak rozvinuta, avšak intenzivně narůstá slovní zásoba a vyjadřování je komplexnější. Používá stále složitější větné celky, zlepšuje se ve vyprávění i výslovnosti. (Thorová, 2012, s. 386)

Kolem třetího, čtvrtého roku dokáže dítě recitovat jednoduché říkanky. Zpívá dětské, melodické písničky s rytmizací. Při poslechu příběhu udrží pozornost asi čtvrt hodiny, napovídá děj a doplňuje slova i přímou řeč postav. Dítě rozumí větám, ve kterých se dává do souvislosti příčina s následkem anebo je kladena podmínka. Při artikulaci a fonematickém rozlišování hlásek ještě může mít problémy, zejména u hlásek, které jsou si sluchově nebo artikulačně podobné. (Bezděková, 2008, s. 28)

Kolem období čtvrtého a pátého roku dítě při svém vyprávění využívá fantazijní představy. Pomocí rozvinutých vět dokáže volně reprodukovat obsah pohádky. Správně užívá minulý, přítomný i budoucí čas. Umí používat jednoduché rytmické nástroje.

Pozná známé písničky podle melodie a pohybově umí ztvárnit charakter skladby, např. pochod. (Bezděková, 2008, s. 43)

Před nástupem do školy by dítě mělo umět vyslovovat všechny hlásky, řeč by měla být bez dysgramatismů. S pomocí řeči řídí i své vlastní chování a jednání. Zpočátku k sobě hovoří nahlas, v průběhu předškolního věku se řeč zvnitřňuje a stává se hlasem svědomí. (Thorová, 2015, s. 387)

3.6 SOCIALIZACE

Proces socializace probíhá ve vzájemném působení společnosti (sociálních skupin, lidí, institucí) a jedince. Cílem procesu je začlenění jedince do společnosti. Socializační proces je orientován na rozvoj vlastností a kompetencí, které společnost považuje za žádoucí. Socializace se realizuje prostřednictvím sociálního učení. Nejdůležitějším socializačním prostředím je rodina, v dětství má vliv zejména vrstevnická skupina a škola. (Vágnerová, 2005, s. 283)

Průběh socializace v dětství je význačný proto, že se v předškolním období rozvíjí základní osobnostní vlastnosti, postoje a schémata chování, které člověk používá po celý život. Upravují se možnosti sociálního učení, jako je sociální podmiňování, tedy posilování žádoucího reagování, nápodoba a identifikace. (Vágnerová, 2005, s. 277-278)

V procesu socializace dochází k reformám ve třech rovinách. Zkvalitňuje se a vyvíjí sociální reaktivita. Předškolní období poskytuje dítěti vztahy na různých úrovních, jako například s vrstevníky, s rodiči, širší rodinou, a tím mu dává možnost jejího procvičování a možnosti diferenciací. Dochází k přijímání společenských norem, prvně se o interiorizaci sociálních norem hovoří přibližně ve třech letech věku. Další rovinou je uplatňování rolí. V návaznosti na fungování rolí v rodině dítě uplatňuje, trénuje a modifikuje uplatňování norem chování v rámci role ve skupině vrstevníků. V předškolním věku je dítě schopno jmenovat několik svých rolí a toto vědomí je významným krokem v procesu formování vlastní identity. (Šulcová, 2004, s. 74) V předškolním věku se dítě dostává do kontaktu s lidmi mimo rodinu. V souvislosti s tím

získává další role. Jsou to role podřadné, které určují vztah k dospělým, ale i role souřadné, vymezující vztahy k vrstevníkům. (Vágnerová, 2005, s. 279)

3.7 ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST

Jsou dány dva předpoklady pro vývoj osobnosti, a to zrání a učení. Průběh zrání definují vnitřní biologické předpoklady dané genetickými dispozicemi a také vlivy okolní. Etapy zrání na sebe v určitých obdobích navazují, je nutné, respektovat tyto etapy při vzdělávání, a zvláště není žádoucí žádné období přeskočit. Dostatečná zralost dítěte se projevuje v přiměřené odolnosti vůči zátěži, stabilitě, což umožňuje lepší využití schopností na základě udržení pozornosti. Tedy je dáno, že zrání podmiňuje dosažení stavu vnitřní připravenosti k učení. Podmínkou smysluplného učení je dostatečné množství podnětů, zároveň jejich srozumitelnost a strukturovanost. (Vágnerová, 2005 In. Sedláčková, Syslová a Štěpánková, 2012, s. 46)

Při nástupu školní docházky má dítě za sebou již podstatnou část tělesného a duševního vývoje. Dítě ovládá pohybové dovednosti, naučilo se mluvit, osvojilo si návyky, zvládá přijímat úkoly a dovede spolupracovat v kolektivu, v citové sféře ovládá bohatou řadu projevů. Při vstupu do školního prostředí dítě musí ale mnohé dovednosti ještě procvičit, rozvinout a vytrýbit. Mladší školní věk, od šesti let, má znaky období přechodového, v jistých směrech dozrívá předškolní doba, avšak již začíná další fáze. Například přechodně dochází k oslabení nervové soustavy, které se projeví zvýšeným neklidem. V oblasti společenského a duševního vývoje je dítě také na pomezí, což se projevuje tím, že dětem ještě často splývají hranice mezi skutečností a vlastní fantazií. (Matějček, 2017, s. 241-242)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 ROZVOJ ŘEČI DÍTĚTE VE VĚKU 3-6 LET V LOGOPEDICKÉM KROUŽKU

Cílem výzkumného šetření je analýza fungování zájmového kroužku zabývajícího se rozvojem řeči s názvem Řečová cvičení. Zájmové vzdělávání je konáno v Městském domě dětí a mládeže, příspěvková organizace, zřízená městem Vlašim ve Středočeském kraji, s adresou Radnická 121, 258 01 Vlašim, IČO: 49828886. Školský vzdělávací plán byl zpracován podle Metodiky pro podporu Školského vzdělávacího plánu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Městský dům dětí a mládeže je zapsán do školského rejstříku od dne 26. 06. 1997.

4.1 METODY VÝZKUMU A VYMEZENÍ CÍLE

Zvolení vhodné metody sběru dat je zásadní u každého výzkumu, výběr je dán dle toho, jaké informace jsou potřeba získat, za jakých okolností a zejména od koho jsou informace získávány.

Metodologie výzkumu

Jako první metoda při sběru dat bylo zvoleno pozorování. Cílené pozorování dětí při činnostech v zájmovém kroužku probíhalo v rozmezí od září roku 2022 do ledna 2023. Další použitou metodou byl polostrukturovaný rozhovor s vedoucí zájmového kroužku, který proběhl v lednu 2023. V tomto období také proběhlo oslovení respondentů na písemné dotazování cílené na rodiče dětí navštěvující zájmovou logopedickou činnost. Sběr dat byl dokončen v únoru 2023, kdy proběhlo vyhodnocení metod výzkumného šetření.

Výzkumné techniky

Mezi výzkumné techniky v první řadě spadá analýza odborné literatury. V rámci přípravy výzkumného šetření bylo využito zúčastněné pozorování dětí při činnostech zájmového vzdělávání. Z této kvalitativní metody byl vyvozen polostrukturovaný rozhovor k fungování a činnostem zájmového kroužku. Zároveň bylo vytvořeno

písemné dotazování pro rodiče dětí docházejících na zájmovou činnost. Poslední fází šetření byla analýza výsledků výzkumného šetření.

Pozorování, rozhovor a písemné dotazování

Pozorování je činnost cílevědomého, soustavného a plánovitého vnímání jevů a procesů, které směřuje k odhalení podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti. Pozorování má zachytit co největší spektrum situací v dané skupině. Jednání a chování lidí jsou cílem téměř každého zkoumání, který má spojitost s jedincem nebo skupinou. Je zcela přirozené pozorovat různé projevy dětí. Pozorování představuje snahu zjistit, co se skutečně děje. V kvalitativním výzkumu jde o jeho promyšlené používání, přitom nejde jenom o vizuální, ale často i o sluchové, čichové a pocitové vjemy. (Hendl, 2005, s. 191-193)

Rozhovor je velmi často používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. V případě této bakalářské práce jej definujeme jako polostrukturovanou bezprostřední verbální komunikaci tazatele výzkumu vůči jednomu respondentovi pomocí několika otevřených otázek. Výhodou takového rozhovoru je navázání osobního kontaktu a sledování reakcí na kladené otázky a dle nich je možné koordinovat průběh tázání. Obsah rozhovoru představují otázky a odpovědi. Otázky mohou být uzavřené, polouzavřené a otevřené, v případě bakalářské práce byly definovány otázky poslední jmenované. Žádoucí prostředí pro vedení rozhovoru by mělo být tiché, klidné a podle možností izolované od dalšího dění, což se v rámci bakalářské práce stalo, rozhovor proběh v učebně zájmového vzdělávání v budovu Městského domu dětí a mládeže ve Vlašimi. (Hendl, 2005, s. 161-166)

Rozhovor je většinou dělen do několika etap. První etapa se nazývá přípravná a probíhá před vlastním setkáním. V druhé úvodní etapě rozhovoru by mělo dojít k vysvětlení cíle, smyslu a obsahu rozhovoru respondentovi. Třetí etapa neboli jádro rozhovoru se zabývá získáváním informací. Čtvrtá etapa je označena jako závěr rozhovoru, tazatel kontroluje, zda zachytil všechny základní informace a zda interpretace proběhla v pořádku. Poslední etapa se zabývá vyhodnocením rozhovoru.

Písenné dotazování je nejfrekventovanější metoda získávání dat, zejména proto, že jde o způsob položení otázek písemnou formou a zároveň stejnou formou získané odpovědi. Tato možnost umožňuje hromadné získávání údajů o velkém počtu respondentů. Stanovení cíle dotazování je základní podmínkou plánovaného výzkumu. (Hendl, 2005, s. 164-175)

4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE

V rámci výzkumného šetření byly stanoveny dílčí cíle, mezi něž spadá – Představit zájmové vzdělávání jako možnost rozvoje řeči. Zjistit, jakým způsobem může do rozvoje řeči zasáhnout zájmový kroužek. Představit činnosti, hry a pomůcky, které mohou napomoci při rozvoji řeči v zájmovém kroužku.

Výzkumné šetření probíhalo v budově Městského domu dětí a mládeže ve Vlašimi, zde byl veden rozhovor s paní učitelkou, která vede zájmový kroužek Řečová cvičení. Taktéž zde byli osloveni respondenti písemného dotazování, většina dotazovaných rodičů dochází se svými dětmi na kroužek, pouze 6 respondentů bylo osloveno mimo zájmovou činnost, avšak s vědomím, že jejich dítě navštěvuje logopedický kroužek, byť mimo Městský dům dětí a mládeže. Jednalo se o 23 žen (matek) a 4 muže (otce) dětí ve věku 4-10 let. Tito respondenti byli požádáni o vyplnění několika otázek v elektronické verzi. Z celkového počtu 27 respondentů, odpovědi zaslalo 24 dotazovaných.

Na základě vytyčených cílů byly zvoleny tyto výzkumné otázky (VO):

VO 1. Jaký vliv na rozvoj řeči má zájmové vzdělávání?

VO 2. Jakým způsobem probíhá zájmový kroužek?

VO 3. Jaké činnosti, hry a pomůcky napomáhají při zájmovém vzdělávání v rozvoji řeči?

4.3 PRŮBĚH VLASTNÍHO ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření formou pozorování bylo otevřené, zúčastněné a nestrukturované, hlavním cílem byl sběr dat. Vytěžené poznatky byly použity při sestavování rozhovoru s vedoucí zájmového kroužku, a tudíž veškeré získané informace byly zahrnuty v otázkách, resp. odpovědích rozhovoru.

Písemné dotazování bylo zaměřeno na motivaci přihlášení dítěte do kroužku a očekávané výsledky. Mezi zjišťovanými daty byla i informace o oblastech řečové podpory dětí, jak v zájmovém kroužku, tak i při domácím procvičování. Jedna z otázek patřila výstupům zájmové činnosti, rodiče dětí se vyjádřili, zda zájmová logopedická činnost pomohla jejich dítěti v rozvoji řeči a v čem spatřují tento posun.

Pro rozhovor byla oslovena vedoucí zájmového kroužku, dotazy byly směřovány na několik oblastí, jednalo se o představení činnosti zájmového kroužku, zároveň byla zmíněna odbornost vedoucí k vyučování zájmové činnosti v oblasti logopedické intervence, byla probrána organizace kroužku, charakterizovány byly pomůcky a materiály, byly popsány hry a další činnosti. Podstatnou část rozhovoru zahrnovaly otázky týkající se vyučovaných činností souvisejících s rozvojem řeči, jako je rozvoj hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky, oromotoriky, rozvoj myšlení, slovní zásoby, ale i gramatiky, cvičení zrakové a sluchové diferenciací, neverbální komunikace. Další část rozhovoru se týkala vad řeči, případně jiných vad, dětí docházejících do zájmového kroužku. Poslední skupina otázek se zaměřila na rodiče a jejich postoj k zájmové činnosti.

Obsah rozhovoru byl rozdělen do několika okruhů, v první části rozhovoru byla zjišťována **odbornost vedoucí** pro vedení zájmové činnosti. Vedoucí vystudovala Univerzitu Karlovu, Pedagogickou fakultu, obor Speciální pedagogika. V sektoru školství pracuje již 34 let, s dětmi s narušenou komunikační schopností pracuje 12 let a zájmovou činností v oblasti logopedie vede již 6 let. K vedení zájmového logopedického kroužku učitelku opravňuje složená státní závěrečná zkouška z logopedie, navíc využívá možnosti dalšího vzdělávání prostřednictvím deklarovaných seminářů a webinářů. Paní magistra je ředitelkou jedné ze základních škol ve Vlašimi. Tato škola má kromě tříd základního vzdělání dvě speciální třídy, logopedický první a třetí ročník.

Do zájmového kroužku Řečová cvičení docházejí děti z pravidla ve věku čtyři až deset let. Ovšem není to striktně dodržované pravidlo, do zájmového kroužku mohou docházet i starších účastníci. Zájmová činnost je organizována pravidelně jednou týdně s trváním jedné hodiny, vedena je prostřednictvím vrstevnických skupin, ale v případě potřeby může být hodina individuální, záleží na logopedických vadách dítěte a jeho potřebách.

Další oblast rozhovoru se zabývala programem, materiály a logopedickými pomůckami. **Program** je vytvořen individuálně podle vad dětí. Jsou využívány tematické plány, děti recitují básničky, vypráví se pohádky. Pokud jsou využívány **materiály** k procvičování výslovnosti, jsou to materiály z knih vydaných na podporu komunikačních schopností nebo na rozvoj dalších dovedností souvisejících s řečí. Některé náměty jsou čerpány z internetu, případně na doporučení klinického logopeda, se kterým vedoucí zájmového kroužku spolupracuje. Mezi **pomůcky** využívané v rámci zájmového logopedického kroužku se řadí zrcadlo, špachtličky a maňásci.

V rámci zájmové činnosti se paní vedoucí s dětmi věnuje mnoha oblastem rozvoje řeči a s ní souvisejících dovedností, jako je například artikulační cvičení, jemná a hrubá motorika, motorika mluvidel, grafomotorika, sluchová a zraková diferenciacce, dechová cvičení a jiné. Během hodin zájmové činnosti se děti věnují jak rozvoji **verbální komunikace**, například se vyprávějí příběhy, popisují se činnosti a předměty, tak i rozvoji **neverbální komunikace**, s tím, že děti procvičují různé tóny hlasu, různé výrazy v obličeji. Mezi činnosti na rozvoj motoriky mluvidel spadá například cvičení správného postavení jazyka, cvičení na hybnost rtů a jazyka. **Grafomotoriku** děti procvičují pomocí pracovních listů, zejména od autorek Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové, Šimonovy pracovní listy od autorů Kláry a Jana Smolíkových, nakladatelství Portál a Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní od autorky Mileny Lipnické, nakladatelství Portál. Mezi další materiály využívané při činnostech patří Logopedická cvičení od autorky Ivany Novotné, nakladatelství Edika, Zábavná logopedie od autorky Ireny Šáchové, nakladatelství Fragment nebo Logopedické hádanky, autor Jana Havlíčková, nakladatelství Portál. Pomocí hmatových her, především tvořivých dřevěných skládaček, je procvičována **jemná motorika**. **Hrubá motorika** je procvičována prostřednictvím lezení, skákání, plazení, udržení rovnováhy a dalších

činností. **Rytmiku** trénují hrou na tělo. **Lateralita** je cvičena používáním souběžně kreslenými a křížovými pohyby. Pro rozvoj komunikačních schopností jsou využívány hry jako například slovní kopaná, pexeso, domino a deskové hry. V rámci skupiny děti hrají například hru Dobble nebo Pohádkové hrátky, tyto hry napomáhají především v komunikaci mezi účastníky. Zájmový kroužek se zabývá i činnostmi podporující **rozvoj myšlení**, a to pomocí jazykových kartiček pro předškoláky nebo různé paměťové hry jako například pexeso. **Slovní zásoba** je rozvíjena pomocí vyprávění pohádek, děti dokončují příběhy vlastními slovy, příběhy. I **gramatická pravidla** jsou probírána během hodin kroužku, pouze ale s dětmi, které mají zkušenosti s gramatikou ze školy, cvičí se zejména správné tvary slov. **Sluchová diference** je trénována používáním karet Logošik, prostřednictvím Logošika je posilována sluchová percepce, dále pak se cvičí rozlišování zejména sykavek, měkkých a tvrdých slabik. **Zraková diference** je procvičována pomocí pracovních listů, hlavně od DYS-centra Praha. Kresba je používána pouze k rozvoji dovedností, zejména ke zkvalitnění slovní zásoby, symboličnost kreseb se v rámci zájmové činnosti neřeší.

Další kapitolou rozhovoru byly nejen logopedické **vady a poruchy**. V první řadě bylo řešeno, s jakými řečovými vadami docházejí nebo docházeli děti do zájmového kroužku, mezi takové poruchy spadá opožděný vývoj řeči, dyslálie, vývojová dysfázie nebo koktavost. Žádná vada dětí nebyla nad rámec možností zájmového vzdělávání. Do kroužku dochází dítě s diagnostikovaným lehkým mentálním postižením, děti s jinými diagnostikovanými poruchami do kroužku nedochází. Jednou z otázek byla ohledně dětí, které využívají pomůcky alternativní a augmentativní komunikace, žádné takové dítě na Řečová cvičení nedochází.

Poslední část rozhovoru byl zaměřen na **rodiče**, jejich spolupráci, důvody k přihlášení dětí, jejich přehledu o rozvoji řeči a zájem rodičů o možnosti dalšího rozvoje řeči. Paní učitelka se domnívá, že důvodem zápisu dětí do zájmového kroužku je, že děti mohou častěji procvičovat řečové dovednosti ve skupině stejně starých dětí pod vedením profesionálního logopeda v příjemném prostředí Městského domu dětí a mládeže. Dále se domnívá, že se rodina zajímá o rozvoj řeči svého dítěte i o další postupy ve stimulaci řeči a dalších dovedností s tím spojených a že rodina má povědomí o logopedické intervenci. Ohledně doporučení možností dalšího postupu bylo sděleno,

že rodičům je doporučováno, jakým směrem se vydat s dalším procvičováním, poskytnutí nebo půjčení výukových materiálů je možné a případně doporučit kvalitní péči mimo zájmovou činnost.

Budova Městského domu dětí a mládeže má k dispozici oplocené dětské hřiště s možností dětský her a prolézaček, v letních měsících je tedy možnost přesunout výuku ven, což děti zejména v předškolním věku velice kvitují. Je to pro ně příležitost k učení nejen za stolem, ale také v přírodě. Navíc s využitím pohybových her. K dispozici zde mají skluzavky, prolézačky, pískoviště, dřevěné venkovní piškvorcky, hřiště se sítí, pingpongový stůl a spoustu hraček.

Písenné dotazování

Tabulka 1: Kolik let je Vašemu dítěti?

Věk	počet
0-3	0
3-6	17
6-8	4
8-více	3

Zdroj: vlastní zdroj

V rámci písenného dotazování bylo obdrženo 24 odpovědí od rodičů dětí navštěvující zájmovou logopedickou činnost. Z celkového počtu respondentů přihlásilo 17 rodičů své dítě ve věku 3-6 let, 4 rodiče dítě ve věku 6-8 let a zbývající 3 rodiče děti starší 8 let.

Tabulka 2: Navštěvuje Vaše dítě logopedický kroužek?

odpověď	počet
ano	24
ne	0

Zdroj: vlastní zdroj

Všichni respondenti odpověděli kladně, tudíž jejich děti navštěvují logopedický zájmový kroužek. Jak již bylo výše zmíněno, respondenti byli osloveni při docházení na logopedickou zájmovou činnost Řečová cvičení, nebo mimo Městský dům dětí a mládeže, ale s vědomím, že jejich děti dochází na logopedický kroužek.

Tabulka 3: Kam docházíte do zájmového kroužku?

odpověď	počet respondentů
Vlašim	11
školka	5
MDDM	3
domeček	3
škola	1
Domeček	1

Zdroj: vlastní zdroj

Na otázku, kam dochází děti do zájmového logopedického kroužku bylo odpovězeno, že, v 7 případech dítě dochází na kroužek do Městského domu dětí a mládeže ve Vlašimi, u 5 respondentů dochází dítě na logopedický kroužek v rámci školky a v 1 případě ve škole. V 11 případech dítě navštěvuje kroužek ve městě Vlašim. Tyto nepřesné odpovědi mohou znamenat, že děti dochází do zájmového kroužku ve škole, školce nebo do Městského domu dětí a mládeže.

Tabulka 4: Z jakého důvodu jste přihlásit/a Vaše dítě do zájmového logopedického kroužku?

odpověď	počet respondentů
byla to možnost zájmové činnosti	16
byla to možnost dalších činností souvisejících s řečí	10
byla to možnost rozvoje řeči	9

Zdroj: vlastní zdroj

Při dotazování byla zmíněna motivace k zápisu do logopedického vzdělávání, která je zaznamenána do tabulky č. 4. Pro většinu respondentů byl důvodem přihlášení možnost zájmové činnosti, bez motivace rozvoje řeči, případně dalších logopedických dovedností, pro 10 rodičů byl hlavním faktorem zápisu do kroužku možnost rozvoje dovedností souvisejících s rozvojem řeči a pro 9 tazatelů byl hlavním důvodem rozvoj řečových dovedností.

Tabulka 5: Co očekáváte od logopedického kroužku?

odpověď	počet respondentů
kroužek naučí děti správně vyslovovat (artikulace)	14
kroužek pomůže rozvinout dovednosti související s řečí (grafomotorika, oromotorika, jemná motorika aj.)	13
kroužek zabaví dítě	11
jiná...	0

Zdroj: vlastní zdroj

Očekávaný přínos zájmového kroužku pro děti předškolního věku byl pro 14 tázaných procvičování správné artikulace, pro 13 dotazovaných je důvodem navštěvování kroužku rozvoj dovedností souvisejících s řečí, mezi něž spadá například jemná motorika, grafomotorika, procvičování sluchové a zrakové diferenciací a další. 14 rodičů zadalo variantu, že zájmové logopedické vzdělávání je možností volnočasové aktivity bez jakýchkoli nároků na rozvoj řeči. V této otázce mohli rodiče zadávat více odpovědí, pro většinu rodičů je tedy motivací k zápisu kombinace výše zmíněných odpovědí.

Tabulka 6: V jaké oblasti potřebuje Vaše dítě podporu?

odpověď	počet respondentů
kvalita výslovnosti (artikulace)	23
grafomotorika	10
zvukové vnímání	8
porozumění řeči	6
sluchové vnímání	5
slovní zásoba	4
v žádné oblasti nepotřebuje podporu	0
gramatika	0

Zdroj: vlastní zdroj

Tabulka č. 6 předkládá názor rodičů na řečové dovednosti jejich dětí. Respondenti vyjádřili názor na potřebu podpory dětí v konkrétních oblastech. Při této otázce mohli dotazovaní odpovídat více variantami. Skoro všichni respondenti, kromě jednoho, odpověděli, že jejich dítě potřebuje podporu v oblasti artikulace, 10 dětí dle názoru rodičů potřebuje podpořit v grafomotorice, 8 rodičů je pro podporu zrakového vnímání. 6 dotazovaných vidí směr podpory v porozumění řeči, zatímco sluchové vnímání by

podpořilo 5 rodičů, pro rozvoj slovní zásoby jsou 4 tázání. Žádný respondent se nedomnívá, že by bylo třeba podporovat dítě v gramatických pravidlech, a nikdo z tázaných si nemyslí, že by jejich dítě nepotřebovalo podporu komunikačních dovedností vůbec.

Tabulka 7: Pomohla zájmová logopedická činnost v rozvoji řeči Vašeho dítěte?

odpověď	počet respondentů
ano	22
ne	2

Zdroj: vlastní zdroj

Otázka č. 7 se zabývá prospěšností zájmové činnosti, toto kvitovala většina dotazovaných rodičů, pouze 2 respondenti si nemyslí, že by logopedická zájmová činnost měla přínos pro jejich potomky.

Tabulka 8: V čem vidíte posun Vašeho dítěte?

odpověď	počet respondentů
slovní zásoba	3
artikulace	13
cítí se dobře	1
naučila se jednotlivé hlásky, se kterými měla problém	1
je méně ostýchavé při mluvení	1
lépe se vyjadřuje	1
lepší soustředění, porozumění slovům, lepší výslovnost r, ř, sykavek	1
zlepšení dovedností	1
zlepšení grafomotorických schopností	1
zlepšení se v řeči	1

Zdroj: vlastní zdroj

Přínos logopedické zájmové činnosti je patrný v odpovědích na otázku č. 8. Z odpovědí je možné si všimnout, že kroužek napomáhá dětem v rozličných oblastech. Ve 2 případech bylo uvedeno, že rodiče zlepšení pozorují v oblasti slovní zásoby, zlepšení výslovnosti (artikulace, vyvozování hlásek, vyslovování hlásek) potvrdilo 12 respondentů, mezi další odpovědi patřily i jednotlivé odpovědi „cítí se dobře“, „je méně ostýchavé při mluvení“, „lepší soustředění“, „lépe se vyjadřuje“, „větší slovní zásoba“, „zlepšení dovedností“, „zlepšení grafomotorických schopností“, „porozumění slovům“.

Tabulka 9: Z jakého zdroje získáváte poznatky o možnostech stimulace řeči?

odpověď	počet respondentů
samostudium (knížky, články, internet)	18
řešil/a jsem v rámci vzdělávání dítěte (školka, škola)	16
kontaktoval/a jsem pověřenou osobu (klinický logoped, logopedická poradna)	16
logopedii jsem studoval/a (kurz, škola)	4
nezajímám se	1

Zdroj: vlastní zdroj

Také byly řešeny znalosti respondentů v oblasti logopedie a tím i schopnost posoudit nedostatky, případně posun v řečových i neřečových dovednostech jejich dětí. V tabulce č. 9 je zaznamenáno, že většina, celkem 18, tazatelů vyjádřila snahu vzdělávat se v rámci samostudia, prostřednictvím knížek, článků, popřípadě vyhledáváním dat na internetu. 16 respondentů si zjišťuje informace v rámci vzdělávání jejich dítěte, tedy prostřednictvím pedagogů ve školních nebo předškolních zařízeních. 6 tazatelů se obrátilo na pověřenou osobu, tedy například na klinického logopeda, případně na logopedické pracoviště. Logopedické znalosti v rámci studia nebo kurzu získali 4 respondenti. O možnosti rozvoje řeči svých dětí se nezajímá 1 tazatel.

Tabulka 10: Procvičujete rozvoj řeči i doma?

odpověď	počet respondentů
ano, občas	16
ano, každý den	10
ne	1

Zdroj: vlastní zdroj

Další otázka se týkala procvičování řečových dovedností v domácím prostředí. Respondenti v 16 případech potvrdili, že doma procvičují občas, 10 rodičů procvičuje každý den, pouze 1 respondent domácí řečová cvičení nepraktikují.

Tabulka 11: Procvičujete doma i jiné dovednosti související s rozvojem řeči?

odpověď	počet respondentů
artikulační cvičení	21
jemná motorika	10
sluchové vnímání	9
grafomotorika	9
dechová cvičení	8
zrakové vnímání	7
oromotorika (motorika mluvidel)	6
gramatika	3
neprocvičujeme	2
jiná	0

Zdroj: vlastní zdroj

Otázka č. 11 popisuje, jaké dovednosti procvičují rodiče se svými dětmi v domácím prostředí. Konkrétní činnosti procvičování v domácím prostředí jsou uvedeny v tabulce č. 11. Nejvíce respondentů, 21, trénuje artikulaci, 10 dotazovaných procvičují jemnou motoriku, 9 tázaných sluchovou diferenciací, grafomotorikou se doma zabývá 9 rodičů, cvičení s dechem se zabývá 8 dotazovaných, zrakové vnímání nacvičuje 7 tázaných, oromotoriku, tedy motoriku mluvidel, doma cvičí dle rodičů 6 dětí, gramatiku procvičují 3 dotazovaní. Pouze 2 tázaní doma neprocvičují dovednosti související s rozvojem řeči. Z odpovědí je patrné, že rodiče se nezabývají pouze jednou oblastí řečových dovedností, ale kombinují procvičování různých dovedností.

Tabulka 12: Byla Vašemu dítěti diagnostikována porucha řeči?

odpověď	počet respondentů
ne	20
ano	3

Zdroj: vlastní zdroj

Na otázku, zda dětem docházejícím na zájmový kroužek, byla diagnostikována porucha řeči, většina respondentů odpověděla, že ne. Pouze ve 3 případech rodiče potvrdili vadu řeči. Konkrétně dyslálie, vývojová dysfázie a třetí vada nebyla specifikována.

Tabulka 13: Byla Vašemu dítěti diagnostikována jiná porucha?

odpověď	počet respondentů
ne	24
ano	0

Zdroj: vlastní zdroj

Na dotaz, zda dítěti docházejícímu na kroužek byla diagnostikována jiná porucha, respondenti odpověděli, že nebyla.

4.4 VYHODNOCENÍ – DÍLČÍ ZÁVĚRY

VO 1. Jaký vliv na rozvoj řeči má zájmové vzdělávání?

Výzkumné šetření, konkrétně písemné dotazování, prokazuje, že rodiče dětí navštěvující zájmový kroužek potvrzují posun v řečových dovednostech svých dětí, ať už se to týká rozvoje artikulačních dovedností, slovní zásoby, zlepšení grafomotorických schopností nebo jiných oblastí. Zároveň i prostřednictvím rozhovoru byl díky přístupu a vhodně zvolenému logopedickému plánu kvitován posun dětí v řečových i neřečových oblastech, což znamená, že ve většině případů se díky pomoci zájmového vzdělávání povede logopedickou vadu odstranit nebo alespoň zmírnit. Při srovnání vytěžených dat v rozhovoru a písemného dotazování byla shodně potvrzeno, že motivací přihlášení dětí do zájmového kroužku je zejména možnost procvičovat řečové dovednosti pod zkušeným dohledem ve vrstevnické skupině, případně individuálně. Někteří rodiče využívají kroužek čistě jako volnočasovou aktivitu bez vyhlídky rozvoje dovedností svých dětí.

VO 2. Jakým způsobem probíhá zájmový kroužek?

Zájmové vzdělávání probíhá individuálně, případně ve vrstevnických skupinách dětí ve věkovém rozmezí čtyř až deseti let. Kroužek probíhá jednou týdně v časovém objemu jedné hodiny. Průběh hodin je volen individuálně nebo ve skupině vrstevníků. Podle nutnosti rozvoje schopností daného dítěte, případně skupiny, jsou využívány techniky procvičování i materiály a pomůcky. V letních měsících je někdy kroužek pořádán na zahradě Městského domu dětí a mládeže, děti si zde mohou mimo řečových dovedností procvičit hrubou, jemnou motoriku, pořádat pohybové hry.

VO 3. Jaké činnosti, hry a pomůcky napomáhají při zájmovém vzdělávání v rozvoji řeči?

Mezi činnosti využívané v rámci rozvoje řečových i neřečových schopností v zájmovém kroužku Řečová cvičení spadá artikulační cvičení, dechová cvičení, sluchová i zraková diferenciacce, procvičování motoriky mluvidel, grafomotoriky, jemné i hrubé motoriky, rozvíjení slovní zásoby, gramatických pravidel, rozvoj neverbální komunikace. Každá tato činnost je koncipována dle potřeb dítěte. Dle rozhovoru jsou využívány knižní materiály, pracovní listy, případně jsou potřebné materiály konzultovány s klinickým logopedem. V rámci zájmové činnosti jsou využívány logopedické pomůcky zrcadlo, špachtle nebo maňásci. Hraná činnost se využívá zejména při rozvíjení myšlení, rozvoji jemné a hrubé motoriky, podílí se na rozvoji komunikace mezi dětmi.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo představit zájmové logopedické vzdělávání řečová cvičení, vedené Městským domem dětí a mládeže. Práce popsala způsob fungování zájmové činnosti, zjistila, jakými metodami je s dětmi pracováno, jaké pomůcky jsou využívány, jaké materiály jsou vybírány při rozvoji komunikačních dovedností.

Výzkumné šetření bylo rozděleno na několik částí, přípravná fáze byla pojata formou pozorování, kdy byly zjišťovány relevantní informace o fungování a činnostech zájmového vzdělávání. Vytěžená data posloužila pro vytvoření otázek k rozhovoru s vedoucí zájmového kroužku. Zároveň bylo vytvořeno písemné dotazování pro rodiče dětí docházející do zájmového logopedického kroužku. Takto bylo vytěženo 24 respondentů.

Zjištěny byly další informace o fungování kroužku, například že paní vedoucí v případě potřeby spolupracuje s klinickým logopedem, materiály jsou využívány z knih a pracovních listů a vybírány podle nutnosti rozvoje dané dovednosti. S dětmi je pracováno skupinově, případně individuálně. Podle potřeby dítěte předškolního věku se procvičuje rozvoj řečových i neřečových dovedností, ať už se to týká oblasti artikulace, jemné a hrubé motoriky, oromotoriky, zrakové či sluchové diferenciaci, rozšíření slovní zásoby, případně i gramatiky, procvičována je i laterální. Prostřednictvím písemného dotazování rodiče kvitovali rozvoj dovedností svých dětí v oblastech jako například rozvoj artikulace, rozšíření slovní zásoby, lepší vyjadřování, zlepšení grafomotoriky.

Zjištěné závěry je možné vyhodnotit jako přínos zájmové logopedické činnosti vedené v Městském domě dětí a mládeže Vlašim pro děti předškolního ale i školního věku. Výzkumné šetření potvrdilo, že zájmová logopedická činnost dětí předškolního věku má vliv na rozvoj řeči a s ní souvisejících dovedností.

Bakalářská práce může sloužit jako informační zdroj pro rodiče dětí s potřebou rozvoje řečových schopností, zároveň práce doporučuje jako možnost rozvoje řeči volnočasovou logopedickou aktivitu, která dítě nejen zabaví, ale i prospěje jeho dovednostem v rozličných oblastech.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENDOVÁ, Petra. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3853-6.

BEZDĚKOVÁ, Jana. *Učíme naše dítě mluvit*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. ISBN 978-80-87156-02-5.

DOLEJŠÍ, Pavel. *Jak se naučit správně vyslovovat: Populárně naučná příručka pro rodiče a děti s vadami výslovnosti*. 4. vydání. Humpolec: Pavel Dolejší – nakladatelství a vydavatelství, 2005. ISBN 80-86480-66-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody na praxi*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-3941-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

KURIC, Jozef a kolektiv. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN nevedeno.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. 4. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-056-9.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4. vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

LECHTA, Viktor a kolektiv. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-961-5.

LECHTA, Viktor. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 3. vydání. Praha: Vyšehrad, spol. s r.o., 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MILLAROVÁ, Susanna. *Psychologie hry*. Praha: Panorama, 1978. ISBN neuvedeno.

OHNESORG, Karel. *Fonetika pro logopedy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. ISBN neuvedeno.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-772-8.

SEDLÁČKOVÁ, Hana, Zora SYSLOVÁ a Lucie ŠTĚPÁNKOVÁ. *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-884-8.

SOVÁK, Miloš. *Logopedie předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-434-84.

SOVÁK, Miloš. *Logopedie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. ISBN neuvedeno.

SOVÁK, Miloš. *Logopedie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. ISBN neuvedeno.

ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0.

ŠKODOVÁ, Eva a JEDLIČKA, Ivan a kolektiv. *Klinická logopedie*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6.

ŠPAČKOVÁ, Alena. *Trénink techniky řeči: Naučte se mluvit barevně*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5578-6.

ŠULCOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.

THÓROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.

VYŠTEJN, Jan. *Vady výslovnosti*. 4. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1987. ISBN 14-350-87.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

LECHTA, Viktor a kolektiv. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1989. ISBN 80-08-00447-9.

STOPPARD, Miriam. *Otestujte své dítě*. Martin: Noegrafia, 1992. ISBN 80-85186-49-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

Rámcový vzdělávací plán pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2021 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: [RVP PV září 2021.pdf, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

Vyhláška č. 74/2005 Sb., Vyhláška o zájmovém vzdělávání [online]. 2005 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

Zájmové vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022 [cit. 2022-12-03]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>

Vyhláška č. 14/2005 Sb., O předškolním vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43486/>

SEZNAM ZKRATEK

VO - Výzkumné otázky

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Kolik let je Vašemu dítěti?	40
Tabulka 2: Navštěvuje Vaše dítě logopedický kroužek?	40
Tabulka 3: Kam docházíte do zájmového kroužku?	41IX
Tabulka 4: Z jakého důvodu jste přihlásit/a Vaše dítě do zájmového logopedického kroužku?	41
Tabulka 5: Co očekáváte od logopedického kroužku?	42
Tabulka 6: V jaké oblasti potřebuje Vaše dítě podporu?	42
Tabulka 7: Pomohla zájmová logopedická činnost v rozvoji řeči Vašeho dítěte?	43
Tabulka 8: V čem vidíte posun Vašeho dítěte?	43
Tabulka 9: Z jakého zdroje získáváte poznatky o možnostech stimulace řeči?	44
Tabulka 10: Procvičujete rozvoj řeči i doma?	44
Tabulka 11: Procvičujete doma i jiné dovednosti související s rozvojem řeči	45
Tabulka 12: Byla Vašemu dítěti diagnostikována porucha řeči?	45
Tabulka 13: Byla Vašemu dítěti diagnostikována jiná porucha?	46

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Rozhovor	I
Příloha B – Písemné dotazování	IX
Příloha C – Příklady pracovních materiálů	XII

Odbornost

1. Jaké je Vaše vzdělání?

Mám vysokoškolské vzdělání. Vystudovala jsem Pedagogickou fakultu Karlovy univerzity (PedF UK) obor speciální pedagogika.

2. Jak dlouho pracujete ve školství?

Ve školství pracuji 34 let.

3. Jak dlouho pracujete s dětmi s narušenou komunikační schopností?

S dětmi s narušenou komunikační schopností pracuji již 12 let, v rámci své pedagogické praxe.

4. Jakou máte kvalifikaci k práci s dětmi s narušenou komunikační schopností

V rámci svého oboru na Karlově univerzitě jsem složila státní závěrečnou zkoušku z logopedie.

5. Využíváte možnosti dalšího rozvoje svých logopedických znalostí, jakým způsobem

Vzdělávat se ve svém oboru snažím stále, využívám k tomu různé oficiální a deklarované semináře a webináře.

6. Jaké máte zkušenosti s rozvojem řeči v zájmovém kroužku

Ve většině případů se mi daří logopedickou vadu u dítěte odstranit nebo alespoň zmírnit.

7. Jak dlouho vedete logopedický kroužek

Logopedický kroužek v rámci své praxe vedu 6 let.

8. Kdo je zřizovatelem zařízení, kde probíhá zájmová činnost

Zřizovatelem je Městský úřad Vlašim. Logopedický kroužek probíhá v Městském domě dětí a mládeže ve Vlašimi.

Kroužek Řečová cvičení – průběh kroužku

9. Jaké je věkové rozmezí dětí docházejících do zájmového kroužku

Věkové rozmezí dětí, které docházejí do logopedického kroužku, je 4 až 10 let. Občas se ale vyskytne výjimka, jako například v případě devatenáctiletého účastníka kroužku.

10. Jak máte vedeny skupiny dětí (stejně řečové vady, vrstevnické skupiny)

Skupiny dětí jsou rozděleny podle věku, tedy jako vrstevnické skupiny.

11. Jakým způsobem vedete děti v zájmovém kroužku

Každé dítě má svůj vlastní logopedický plán. A částečně se každé dítě účastní společných her a soutěží.

12. Jakou formou je veden kroužek (skupinová cvičení, individuální hodiny)

Z části skupinově, z části individuálně. Pokud je potřeba, praktikujeme individuální hodiny. Vše záleží na logopedických vadách dítěti a jeho potřebách.

13. Jaké je časové vymezení kroužku, jak často navštěvují děti kroužek

Děti navštěvují kroužek jednou týdně. Kroužek trvá jednu hodinu.

14. Podle jakých kritérií volíte program, vybíráte pomůcky

Podle logopedických vad dětí, tedy individuálně podle potřeb jednotlivců. Zároveň využíváme i tematické plány – Vánoce, Velikonoce atd.

15. Používáte logopedické pomůcky, jaké (např. zrcadlo...)

Ano, logopedické pomůcky používáme. Využíváme zrcadlo, špachtličky a maňásky.

16. Jaké pomůcky se vám nejvíce osvědčily při práci v zájmovém kroužku

Nejvíce se mi osvědčil při práci logopedický maňásek, v našem případě hroch.

17. Cvičíte s dětmi i jiné dovednosti, jaké

Ano, samozřejmě cvičíme i jiné dovednosti. Pracujeme na správném dýchání, děláme artikulační cvičení a soustředíme se na správné postavení jazyka.

18. Učíte se básničky, říkanky

Ano, s dětmi se učíme také básničky. Vždy na danou hlásku, kterou aktuálně procvičujeme.

19. Vyprávíte si v kroužku příběhy, pohádky

Ano. Vyprávíme si motivační pohádky k vyvození dané hlásky.

20. Používáte v kroužku hudební nástroje, cvičíte rytmiku

Nástroje nepoužíváme. Rytmiku cvičíme pouze hrou na tělo.

21. Zpíváte ve kroužku písničky napomáhající k vyvození hlásek

Ano, velmi často zpíváme písničky k vyvození hlásek.

22. Věnujete pozornost lateralitě (dominance ruky a oka)

Ano, věnujeme pozornost lateralitě. K procvičování používáme souběžné kreslené a křížové pohyby.

23. Využíváte hru pro rozvoj komunikačních schopností, jaké hry

Využíváme taktéž hry pro rozvoj komunikačních schopností, jsou to například slovní kopaná, deskové hry – Povím ti mami, pexeso a domino.

24. Hrají si děti samostatně nebo v rámci skupinových her

Děti si hrají samostatně i v rámci skupiny. V rámci skupiny hrají hru Dobble nebo Pohádkové hrátky.

25. Co bývá charakteristickým rysem takové hry

Charakteristickým rysem takových skupinových her jako je například Dobble je především komunikace mezi dětmi, která je pro rozvoj řeči velmi důležitá.

26. Jakým způsobem procvičujete grafomotoriku

Grafomotoriku procvičují děti pomocí různých pracovních listů. Používáme pracovní listy: Rozvoj grafomotoriky od autorky Bednářové a Šmardové. Šimonovy pracovní listy od autorů Smolíkových. A Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní od autorky Lipnické.

27. Jakým způsobem procvičujete jemnou motoriku

Jemnou motoriku procvičují děti pomocí hmatových her. K tomu využíváme především tvořivé dřevěné skládačky.

28. Procvičujete hrubou motoriku, jakým způsobem

Na hrubou motoriku se také samozřejmě soustředíme. Procvičujeme jí pomocí různých cvičení. Děti využívají lezení a plazení k tomu, aby dokázaly dobře střídat ruce a nohy, a zároveň uměly dobře držet rovnováhu.

29. Jakým způsobem procvičujete oromotoriku

Oromotoriku procvičujeme pomocí cviků na hybnost rtů a jazyka.

30. Jakým způsobem rozvíjíte myšlení

Myšlení u dětí rozvíjíme pomocí jazykových kartiček pro předškoláky. K rozvíjení myšlení využíváme taktéž různé paměťové hry jako například pexeso.

31. Jakým způsobem rozvíjíte slovní zásobu

Slovní zásobu u dětí rozvíjíme díky vyprávění pohádek, příběhů. Slovní zásobu doplňujeme i tím, že děti se učí sami příběhy dokončovat.

32. Cvičíte v rámci zájmové činnosti gramatická pravidla

Ano, ale jen se staršími dětmi, které s gramatickými pravidly mají již zkušenosti ze školy. U těch dětí zkusíme zejména správné tvary slov.

33. Cvičíte zřakovou diferenciaci, jakým způsobem

Ano, cvičíme zřakovou diferenciaci pomocí pracovních listů, nejvíce od DYS-centra.

34. Cvičíte sluchovou diferenciaci, jakým způsobem

Ano, cvičíme sluchovou diferenciaci. K tomu používáme karty Logošik, v rámci čehož posilujeme sluchovou percepci a diferenciaci. Rozlišování sykavek, měkké a tvrdé slabiky.

35. Jakým způsobem rozvíjíte neverbální komunikaci

S dětmi procvičujeme různé tóny hlasu, různé výrazy v obličejí.

36. Jaká logopedická cvičení využíváte v kroužku

K logopedickým cvičením využíváme především pracovní listy. Jsou to například Logopedická cvičení od autorky Novotné a autora Kučery. Zábavná logopedie, Logopedické hádanky.

37. Zkoumáte kresbu dítěte, vyvozujete z ní závěr

Nezkoumáme, kresbu využíváme k rozvoji dovedností dětí.

38. Všimla jste si symboličnosti některých kreseb

Nevšímám si. Snažím se hlavně děti rozvíjet v oblastech řečových i neřečových, a během času kroužku se kapacitně nemohu věnovat studování symboličnosti kreseb.

39. Používáte kresbu k rozvoji slovní zásoby

Ano, kresbu používáme k rozvoji slovní zásoby, zejména v popisu obrázků.

40. Vytváříte si materiály k procvičování

Sama většinou ne.

41. Z jakých zdrojů čerpáte materiály

Když už si ale materiály sama vytvářím, čerpám z internetu. Hlavně spolupracuji s klinickou logopedkou paní Buriánkovou.

42. Které činnosti se Vám nejvíce osvědčily při rozvoji schopnosti v kroužku

Nejvíce se mi osvědčily kolektivní hry a soutěže.

43. Dostávají děti domácí úkoly

Děti dostávají domácí úkoly občas a velmi jednoduché. Domácí úkoly zadávám hlavně v situaci, kdy je třeba automatizovat a fixovat hlásky. V tuto chvíli je třeba zapojení rodiny ke snadnější reedukaci hlásky. Ve většině případů se spíše soustředíme na práci během kroužku.

Kroužek Řečová cvičení – rozvoj řeči

44. S jakými vadami řeči jste se v rámci kroužku setkala

Do zájmového kroužku docházeli a docházejí děti zejména s opožděným vývojem řeči, dyslálií, vývojovou dysfázií a koktavostí. S dětmi trénujeme rozvoj řeči, avšak tyto děti docházejí na Řečová cvičení jako doplnění cvičení k návštěvám logopeda, případně jim logoped byl doporučen.

45. Řešila jste v rámci kroužku vadu řeči, která byla nad rámec zájmového vzdělávání

Ne, zatím do kroužku nebylo přihlášeno dítě, jehož vada by byla nad rámec. Nejspíše z důvodů, že pokud mají děti narušenou komunikační schopnost, docházejí ke klinickému logopedovi. V kroužku nemáme tolik prostoru pro řešení závažnějších vad.

46. Dochází do kroužku i děti s jinými než logopedickými poruchami

Ano, dochází k nám dítě s lehkým mentálním postižením.

47. Dochází do kroužku i děti s diagnostikovanou narušenou komunikační schopností

Ne.

48. Dochází do kroužku děti, které musí využívat pomůcky alternativní a augmentativní komunikace

Ne.

Kroužek Řečová cvičení – rodiče

49. Spolupracujete s rodiči dětí navštěvující kroužek, jakým způsobem

Ano, s rodiči konzultuji problémy, otázky a požadavky kolem logopedických vad jejich dítěte. Zároveň doporučuji další postupy, případně domácí cvičení pro lepší rozvoj řeči, zejména automatizaci a fixaci hlásek, a dalších dovedností.

50. Z jakého důvodu, podle Vás, přihlašují rodiče děti na zájmový kroužek Řečová cvičení

Myslím si, že především z důvodu, že jejich dítě může častěji procvičovat řeč, a to ve skupině stejně starých dětí. Zároveň také proto, že se jedná o cvičení vedená profesionálním logopedem v příjemném prostředí Městského domu dětí a mládeže.

51. Myslíte si, že rodiče mají přehled o rozvoji řeči svého dítěte

Ano. Ve většině případů se rodiče zajímají o rozvoj řeči svého dítěte, stejně i o další postup ve stimulaci řeči a dalších dovedností.

52. Zajímáte se o anamnézu dítěte, jak s takovými informacemi pracujete

Pouze v omezené míře. Pokud se jedná o dítě v předškolním věku s vadou artikulace, procvičujeme dané hlásky. V případě opožděného vývoje řeči se do jisté míry zajímám o anamnézu.

53. Doporučujete rodičům možnosti dalšího postupu ohledně vad řeči

Ano, doporučuji rodičům, jaký směrem se vydat s dalším procvičováním. Ráda doporučím materiály, případně jsem ochotná materiály půjčit nebo poskytnout. Pokud má dítě narušenou komunikační schopnost, jsem schopna doporučit kvalitní péči mimo zájmovou činnost.

54. Doporučujete rodičům možnosti dalšího rozvoje (např. cvičení jemné motoriky, grafomotorika, dechová cvičení, zraková cvičení...)

Ano, vždy s ohledem na dovednosti dítěte. Zejména v které oblasti dítě potřebuje podporu

55. Myslíte si, že mají rodiče povědomí o logopedické intervenci

Ano.

Příloha B – Dotazník

1. Kolik let je Vašemu dítěti?

- 0-3
- 3-6
- 6-8
- 8-více

2. Navštěvuje Vaše dítě logopedický kroužek?

- Ano
- Ne

3. Kam docházíte do zájmového kroužku?

4. Z jakého důvodu jste přihlásil/a Vaše dítě do zájmového logopedického kroužku?

- Byla to možnost zájmové činnosti
- Byla to možnost rozvoje řeči
- Byla to možnost rozvoje dalších dovedností souvisejících s řečí

5. Co očekáváte od logopedického kroužku?

- Kroužek zabaví dítě
- Kroužek naučí dítě správně vyslovovat (artikulace)
- Kroužek pomůže rozvinout dovednosti související s řečí (grafomotorika, oromotorika, jemná motorika)
- Jiná...

6. V jaké oblasti potřebuje Vaše dítě podporu?

- Kvalita výslovnosti /artikulace)
- Porozumění řeči
- Slovní zásoba
- Sluchové vnímání
- Zrakové vnímání

- Gramatika
- V žádné oblasti nepotřebuje pomoc

7. Pomohla zájmová logopedická činnost v rozvoji řeči Vašeho dítěte?

- Ano
- Ne

8. V čem vidíte posun Vašeho dítěte?

9. Z jakého zdroje získáváte poznatky o možnostech stimulace řeči?

- Kontaktoval/a jsem pověřenou osobu (klinický logoped, logopedická poradna)
- Logopedii jsem studovala (škola, kurz)
- Samostudium (knížky, články, internet)
- Řešil/a jsem v rámci vzdělávání dítěte (školka, škola)

10. Procvičujete rozvoj řeči i doma?

- Ano, každý den
- Ano, občas
- Ne

11. Procvičujete doma i jiné dovednosti související s rozvojem řeči?

- Artikulační cvičení
- Dechová cvičení
- Oromotorika (motorika mluvidel)
- Jemná motorika
- Sluchové vnímání
- Zrakové vnímání
- Grafomotorika
- Gramatika
- Nepochvičujeme

- Jiná...

12. Byla Vašemu dítěti diagnostikována porucha řeči?

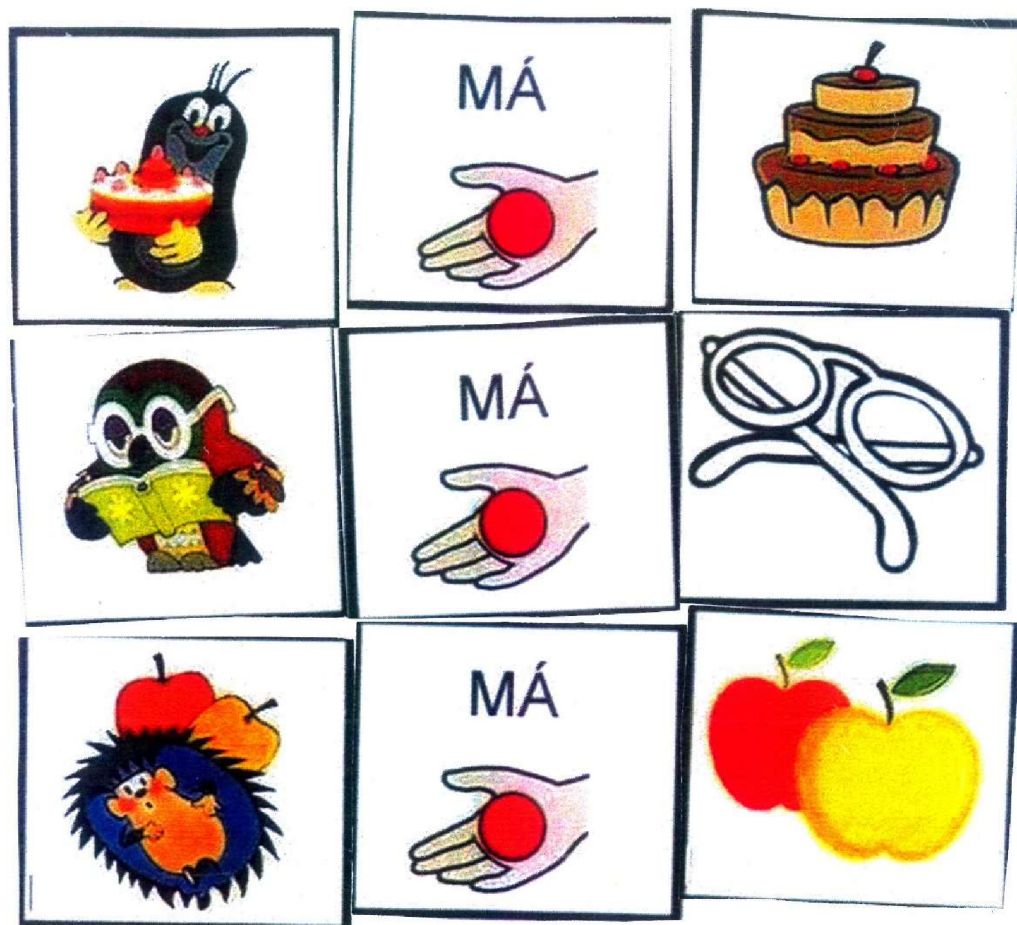
- Ne
- Ano, případně jaká

13. Byla Vašemu dítěti diagnostikována jiná porucha?

- Ne
- Ano, jaká

Příloha C – Příklady pracovních materiálů

Obrázek 1

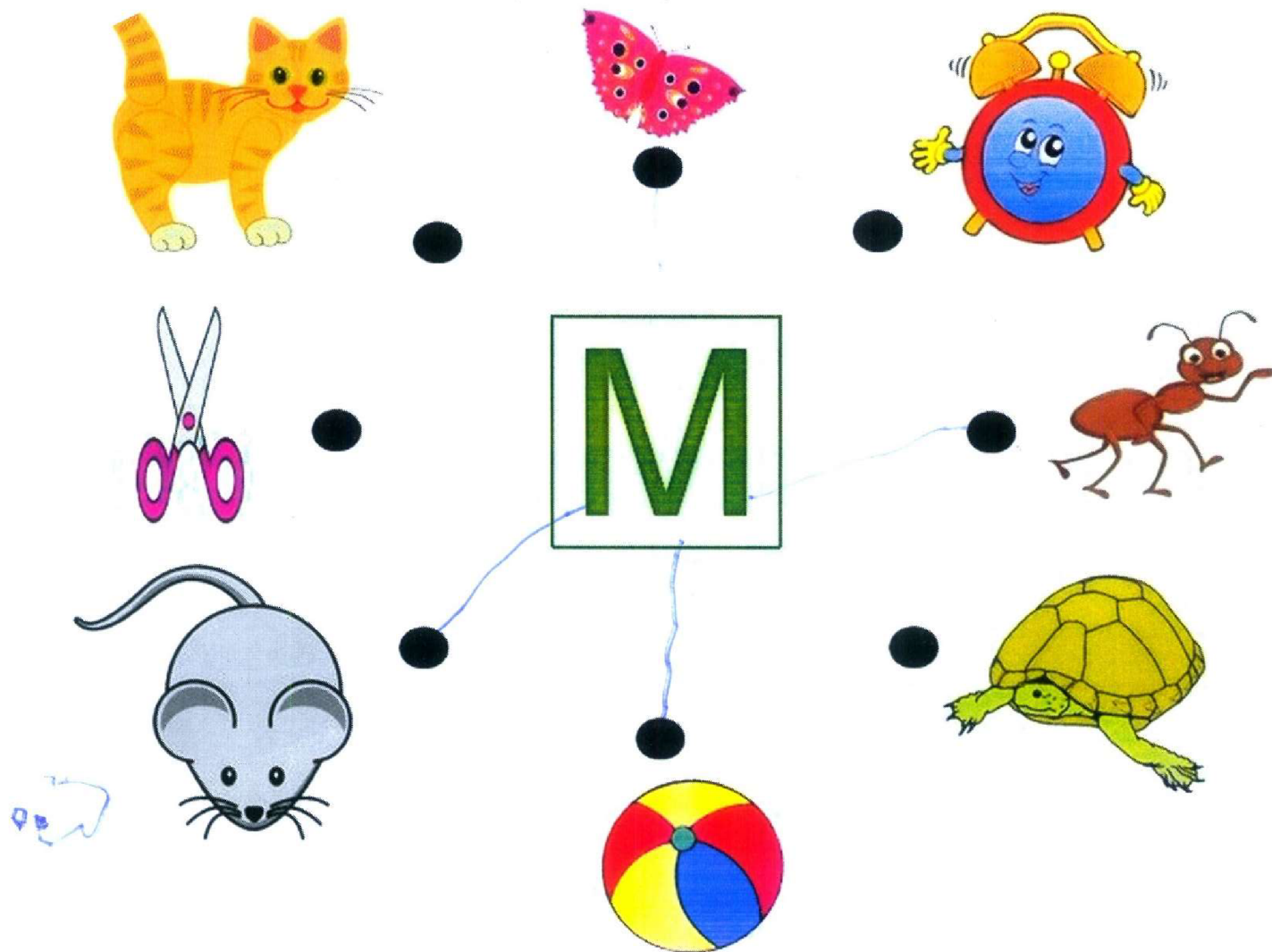

Kdo tahal řepu?

Zakroužkuj všechny postavičky a zvířátka, jež tahaly řepu.

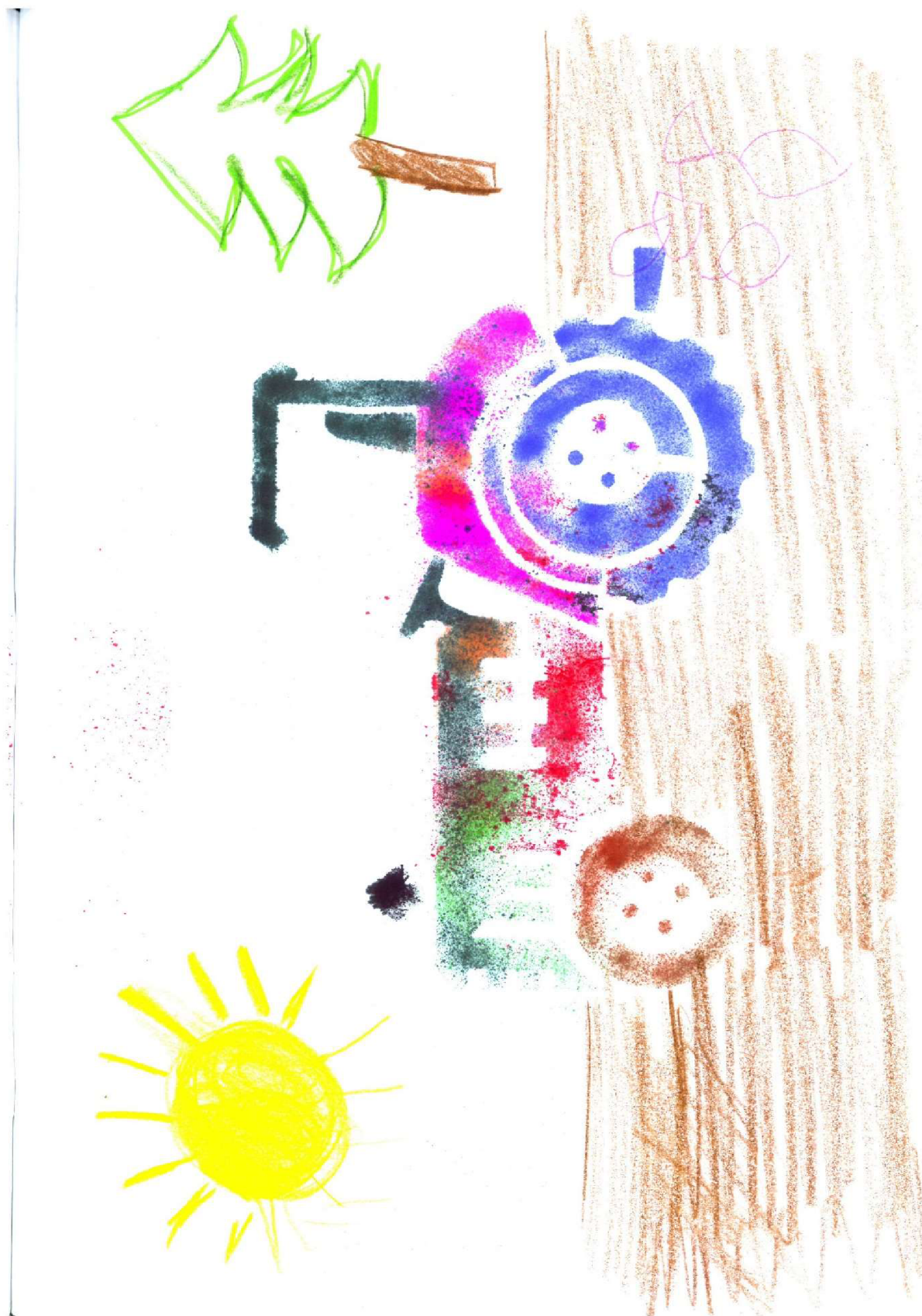

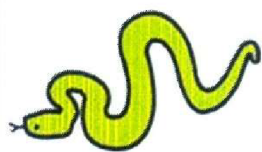
Pomenovať obrázky, určiť začiatočnú hlásku v slove.
Priradiť písmeno k správnej obrázku.

Obrázek 3

Obrázek 4

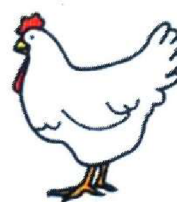
TO JE HAD.

HAD DĚLÁ
SSSS.

TO JE KŮŇ.

KŮŇ DĚLÁ
IHA HA.

TO JE SLEPICE:

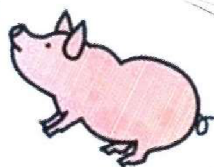
SLEPICE DĚLÁ
KO KO.

TO JE KOČKA.

KOČKA DĚLÁ
MŇAU.

TO JE ŽABA:
ŽABA DĚLÁ
KVÁ KVÁ.

TO JE PRASE

PRASE DĚLÁ
CHRO CHRO.

TO JE KRÁVA.

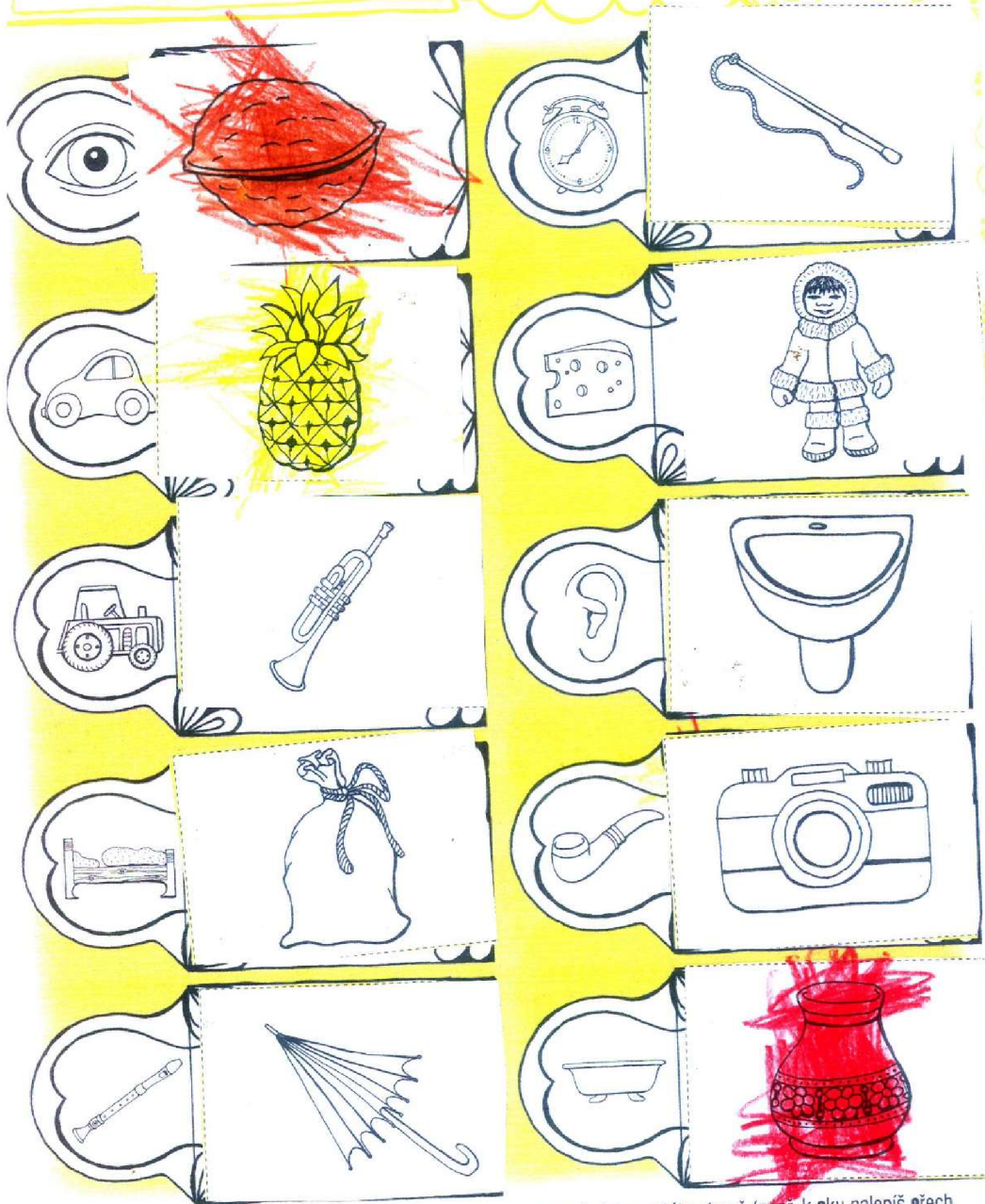
KRÁVA DĚLÁ
BŮŮ.

**ROZVOJ FONEMATICKÉHO SLUCHU
- SHODNÉ PRVNÍ PÍSMENO VE SLOVECH**

*Hledej slovo, které má
stejná první písmena.*

Dolep obrázky ze strany 15 tak, aby začínaly na stejné písmeno jako obrázky na této straně (např. k oku nalepíš ořech, auto - ananas, traktor - trubka, postel - pytel, flétna - fotoaparát, budík - bič, ementál - eskymák, ucho - umyvadlo, dýmka - deštník, vana - váza). Obrázky si vybarvi.

VYBARVI

MATEJ

Modré oko

Hnědý méďa

Růžový tulipán

Oranžová čepice

Žluté sluníčko

Šedé letadlo

Fialové hrozno

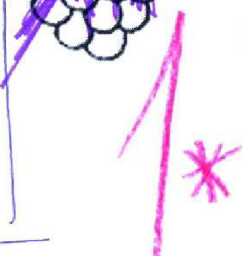
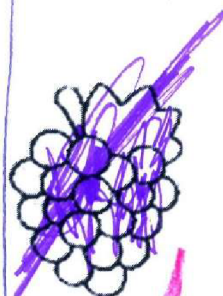
Červené jablíčko

Zelený lísteček

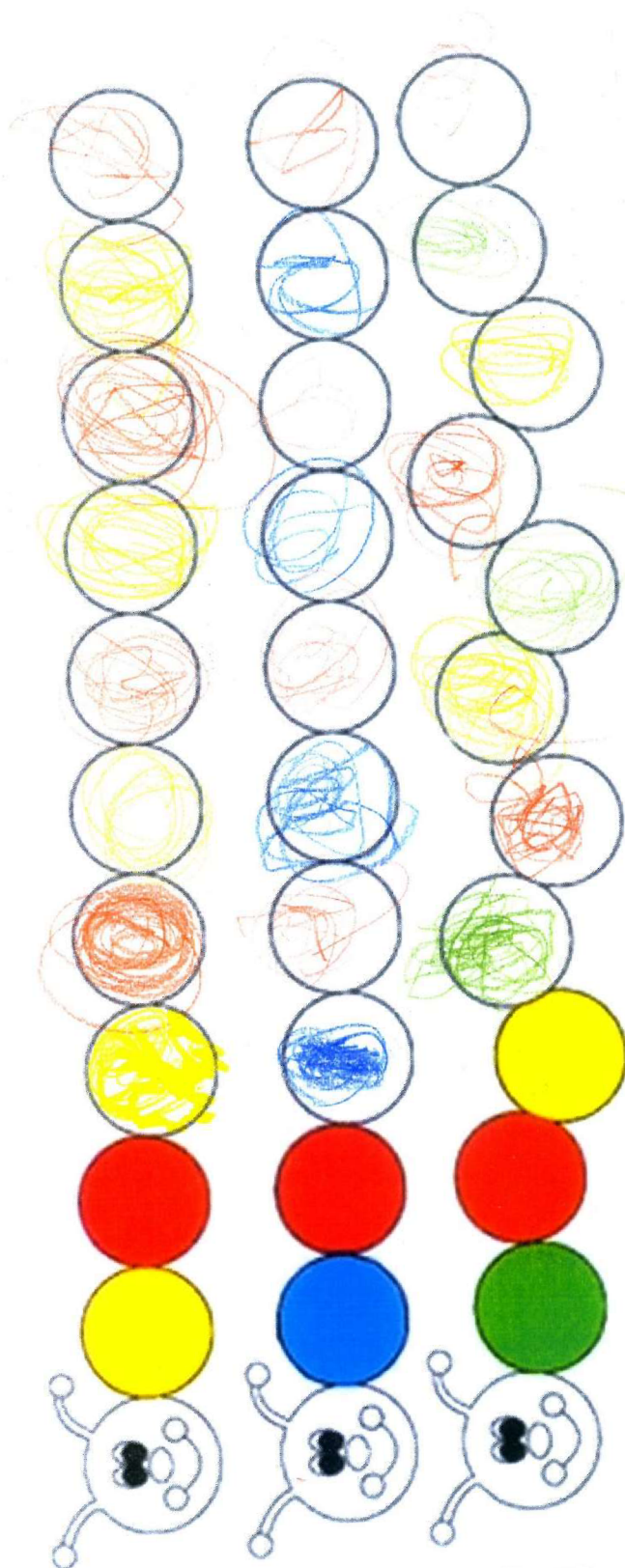
Černý mrak

Fialová chobotnice

Hnědá tužka

Obrázek 9

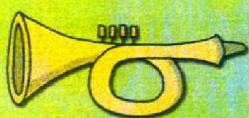

R

Pomocnou hláskou je -d- správně tvořené hrotem jazyka proti dásňovým výběžkům za horní řezáky. Dítěti vysvětlíme, že bude místo špatného -R- vyslovovat lehce -d-. Nejdříve dítě vyslovuje td, td, přízvuk je na t, d nesmí vyniknout. Poté zařadíme do slov - tdn, tdnka, tdubka, tdáva, bdní... Když dítě vyslovuje cvičná slova správně, zrychlujeme tempo vyslovování, až místo d zazní R.

1

Slova k procvičení hlásky.

trubka **troubí**

drahý **dárek**

dobrý **dort**

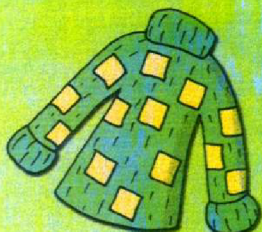
moderní **traktor**

stará **vrba**

krásný **drak**

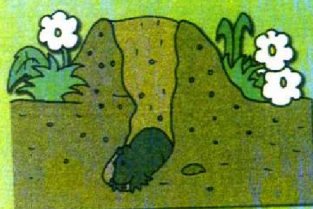
vzorovaný **svetr**

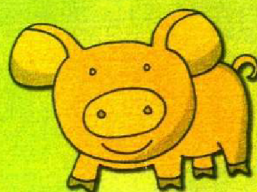
čarovný **prsten**

zralé **hrušky**

krtek **hrabe**

prase **chrochtá**

čert **straší**

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Toullová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Rozvoj řeči dítěte ve věku 3-6 let v logopedickém kroužku

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 21

Počet titulů českých použitých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: Mgr. Hana Fleischmannová